

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Přísaha primasů, rychtářů, radních osob a úředníků: panství
Pardubice 1790–1848. Komentovaná edice.**

Martina Jelínková

Bakalářská práce

2022

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Martina Jelínková**
Osobní číslo: **H18336**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Téma práce: **Přísahy primasů, rychtářů, radních osob a úředníků: panství Pardubice 1790-1848. Komentovaná edice.**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Na úvod bude na základě literatury popsáno panství Pardubice v první polovině 19. století a obecný způsob správy jeho poddanských měst a vesnic v této době. Pak budou stanovena ediční pravidla pro konkrétní edici. Edice vybrané archiválie bude provedena jako komentovaná. Pak bude následovat heslář jednotlivých funkcí vázaných přísahou a objasnění jejich postavení ve správním systému. Závěr bude tvořit zhodnocení jak z pohledu správního, tak z pohledu kancelářského.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování bakalářské práce: **elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Státní oblastní archiv Zámorsk, Velkostatek Pardubice, kn. č. 230.
Ivan ŠTOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002. ISBN 80-86466-00-0
Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2007. ISBN 978-80-7106-906-5
Jindřich ŠEBÁNEK – Zdeněk FIALA – Zdeňka HLEDÍKOVÁ, *Česká diplomatika do roku 1848*, Praha 1971.
Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem, dík I.-II.*, Pradubice 1923-1924.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2020**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2021**

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2020

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložil, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích

Martina Jelínková

Poděkování

Moc ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D., za odborné konzultace, rady a ochotu. Také velmi děkuji Mgr. Haně Syrovátkové za podporu nejen při psaní této práce.

Název

Přísaha primasů, rychtářů, radních osob a úředníků: panství Pardubice 1790–1848. Komentovaná edice.

Anotace

Bakalářská práce představuje přísahy úředníků Pardubického panství z knihy *Soupis přísah primasů, rychtářů, radních neb konšelských osob a úředníků: panství Pardubice 1790–1848*. První tři kapitoly se zaměřují na historický a správní kontext, informace o knize, ediční pravidla a popis úředních funkcí obsažených v přísahách. Poslední část je samotný transkript všech českých přísah.

Klíčová slova

18. a 19. století, městská správa, Pardubické panství, přísaha

Title

Oaths of Primates, Reeves, Councilors and Officials: Pardubice Estate 1790–1848. Edition with commentary.

Annotation

This thesis presents the oaths of Pardubice officials from the book *Oaths of Primates, Reeves, Councilors and Officials: Pardubice Estate 1790–1848*. The first three chapters focus on history and administration of the estate, information about the book, rules of this edition and job descriptions of mentioned officials. The last part contains the transcript of all Czech oaths.

Key words

18th and 19th century, city administration, Pardubice Estate, oath

Obsah

Úvod	8
1 Historie panství Pardubice	9
2 Edice a ediční pravidla	18
3 Rozbor přísah	20
3.1 Úřady přísahajících	20
3.2 Struktura a obsah přísah	25
4 Edice přísah úředníků	29
4.1 Přísaha primasa	29
4.2 Přísaha radních neb konšelských osob	30
4.3 Přísaha rychtáře městského	31
4.4 Přísaha starších obecních	32
4.5 Přísaha sirotčího městského	33
4.6 Přísaha důchodního městského	34
4.7 Přísaha písaře městského /neb syndikusa/	35
4.8 Přísaha kontribučního městského	36
4.9 Přísaha kantora	36
4.10 Přísaha starších kostelníkův aneb úředníkův zádušních /městských/	37
4.11 Přísaha mladších kostelníkův v městech ut folio 35	38
4.12 Přísaha slanaře neb solní v městě	38
4.13 Přísaha správcův nad špitálem při městě Pardubicích	38
4.14 Přísaha správce nad dvorem obecním	39
4.15 Přísaha správce neb počtet vedoucího kasy milosrdnejch skutkův	39
4.16 Přísaha volencův	40
4.17 Přísaha hajných městských	40
4.18 Přísaha podruských rychtářů při městě	41
4.19 Přísaha rychtářů rychetních	42

4.20	Přísaha rychtářů vesnických.....	43
4.21	Přísaha 24 rychtářů rychetních.....	45
4.22	Přísaha konšelů měských	46
4.23	Přísaha vesnických starších obecních	47
4.24	Přísaha aneb závazek kostelníků starších veských	47
4.25	Přísaha aneb závazek mladších kostelníků veských	48
4.26	Přísaha hajných drábů	48
4.27	Přísaha hajných jak od strany hospodářské, tak také fajrpartaje.....	49
4.28	Přísaha pacholků rybníčních	50
4.29	Přísaha poklasních neb kontralora	51
4.30	Přísaha mandelíkův	51
4.31	Přísaha rychtářův podruhův městských	52
4.32	Přísaha šafářův	52
4.33	Přísaha hospodářův polních	53
4.34	Přísaha ouředního služebníka.....	54
4.35	Přísaha hajného pouze pro zvěř	54
4.36	Přísaha mladšího kostelníka v městech.....	55
4.37	Přísaha aneb závazek kostelníkův starších veských	55
	Závěr.....	56
	Resumé	57
	Seznam použitých pramenů a literatury	58
	Obrazové přílohy	59

Úvod

Tato edice si klade za cíl zpřístupnit veškeré česky psané formuláře přísah, které jsou obsaženy v knize *Soupis přísah primasů, rychtářů, radních neb konšelských osob a úředníků 1790–1848*.¹

Práce obsahuje teoretickou část a edici přísah. Teoretická část sestává ze tří kapitol. První kapitola stručně obeznámí s historií Pardubického panství, města Pardubic a jeho správy do roku 1849. Jako hlavní zdroje k historii panství a města byly použity knihy Josefa Sakaře² a Petra Vorla,³ dále také Inventář fondu Velkostatku Pardubice.⁴ Historie správy vychází primárně z knihy *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*.⁵

Druhá kapitola obsahuje formální popis knihy přísah, bližší informace o jejím obsahu a ediční pravidla, podle kterých byly přísahy přepisovány. Pro přepis byly použity ediční zásady z knihy *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti* od Ivana Šťovíčka.⁶

Ve třetí kapitole jsou nejprve objasněny kompetence jednotlivých přísahajících, kde jako hlavní zdroje sloužily samotné přísahy, Ottův slovník naučný⁷ a již zmíněné *Dějiny správy v českých zemích*. Následuje rozbor struktury a obsahu přísah.

Poslední kapitola obsahuje přepis textů všech třiceti sedmi česky psaných přísah, a to v jejich plném znění, včetně marginálních poznámek a škrtnutých pasáží.

¹ Státní oblastní archiv Hradec Králové, Velkostatek Pardubice, kn. č. 230.

² Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem*, díl 1–3, Pardubice.

³ Petr VOREL, *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 2021. ISBN 80-86182-24-X.

⁴ *Velkostatek Pardubice 1494–1952*, inventář, Zámorsk, 1963.

⁵ Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.

⁶ Ivan ŠŤOVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002. ISBN 80-86466-00-0.

⁷ *Ottův slovník naučný*, díl 10, 13, 14 a 20.

1 Historie panství Pardubice

Pardubice a jejich okolí mají bohatou historii. První zmínka o nich se nachází v papežské bule z roku 1295, ve které papež bral pod ochranu kostel sv. Bartoloměje s domem řádu Cyriaků, který se nacházel na území dnešních Pardubic. Městem, přestože velmi malým, se Pardubice staly v roce 1340, údajně zásluhou Arnošta ze Staré, děkana svatovítské kapitoly.⁸ K založení poddanského města a ke stavbě jeho hradeb byl v této době potřeba panovnický souhlas, který panovník udělil vládnoucí vrchnosti, ne městu.⁹

V roce 1490 Pardubice změnilo majitele. Původní držitel Jindřich, kníže Minsterberský, prodal panství *Kunětické Hory a Pardubic* Vilémovi z Pernštejna. Zápis o prodeji byl zapsán do desek zemských 18. června 1491.¹⁰

Vilém z Pernštejna a na Helfštejně se tímto stal prvním z řady Pernštejnů, kteří vlastnili pardubické panství. Pocházel z moravského rodu Pernštejnů a v čase koupě panství zastával úřad nejvyššího královského hofmistra, který pro sebe získal od krále Vladislava II. na doživotí.¹¹ Vilém po koupi nemeškal. Začal vykupovat okolní vesnice, vyplácet staré zástavy a pustil se také do intenzivních vodohospodářských prací.¹² Rybníkářství se na čas stalo nejvýnosnějším příjmem panství.¹³

Centrum vlády za Viléma bylo z počátku na Kunětické hoře. V roce 1492 potom Vilém odešel na zámek do Pardubic a na Kunětické hoře zůstal pouze místodržící. Vilémův přesun do Pardubic a přestavba zámku znamenala pro město velké zvýšení významu.¹⁴

Pro Viléma významné stavební práce probíhaly také na opevnění zámku, kde nechal Vilém vybudovat vysoké valy obehnané vodními příkopy. Zámek se tak stal na dlouhou dobu obtížně dobytelnou pevností, která se nám zachovala dodnes.¹⁵ Samotné rezidenční město se mělo stát nádhernou kulisou pro návštěvníky. Při stavbě některých domů tak byly upřednostňovány bohatě zdobené čelní zdi, a zbytek domu byl dostavěn později.¹⁶

⁸ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 16–19.

⁹ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 203.

¹⁰ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 41–46.

¹¹ P. VOREL, *Páni z Pernštejna*, s. 95–96.

¹² *Tamtéž*, s. 108–110.

¹³ *Velkostatek Pardubice 1494–1952*.

¹⁴ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 50.

¹⁵ P. VOREL, *Páni z Pernštejna*, s. 115–116.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 119.

Díky Vilémově dobrému vztahu s králem Vladislavem II. Jagellonským¹⁷ dostaly Pardubice hned několik privilegií. Roku 1498 jim král udělil právo jarmarku, a v roce 1507 privilegium na vybírání cla a mýta pro opravu cest a silnic.¹⁸ Vilém daroval Pardubicím vlastní privilegia. Roku 1509 propustil obci odúmrt', věnoval městu clo z labského mostu, lov na Chrudimce a zisky ze soli, váhy a šenku. O rok později dostalo město patronátní právo na kostel sv. Jana Křtitele. A roku 1512 Vilém povýšil Pardubice na úroveň královských měst tím, že jim udělil stejná práva,¹⁹ což ovšem neznamenalo zrušení poddanského vztahu města k jeho vrchnosti.²⁰

V čele panství stál v té době zámecký hejtman. Město Pardubice na začátku 16. století spravovalo dvanáct konšelů, z nichž jeden byl primasem. Jejich vládu nad městem obnovoval hejtman každý rok před shromážděnou obcí. V roce 1515 měly Pardubice jedenáct konšelů a primasa, zvoleni byli také čtyři starší obecní a podle nich městský rychtář.²¹ Městští úředníci byli často nabíráni z řad drobných šlechticů, kteří kdysi seděli na statcích, které byly zakoupeny Pernštejnou. Mnoho z nich proto své peníze vložilo do koupě domů v Pardubicích.²²

Vilém z Pernštejna za svůj život povznesl Pardubice na své knížecí sídlo a jádro velkého panství. Také přestavěl velkou část Pardubic, v roce 1507 zachvácené požárem.²³ První z přestavěných domů si zakoupili konšelé pro nový radní dům. Jedná se o dům na rohu ulice Bartolomějské a Pernštýnského náměstí. Po Vilémově smrti v roce 1521 zdědil panství jeho mladší syn Vojtěch, který ale brzy zemřel (v roce 1534), navíc bezdětně.²⁴ Za jeho krátké vlády na panství král Ludvík II. potvrdil městu privilegia a povolil konání výročního Bartolomějského trhu.²⁵

Po smrti Vojtěcha tedy panství připadlo jeho staršímu bratru Janovi, čímž se opět spojilo rozsáhlé „otcovské zboží.“²⁶ Jan také přestavěl Pardubice, z důvodu dalšího většího požáru. Přestavba zahrnovala například stavbu dnešní Zelené brány na místě původní brány Pražské, novou radnici v Pernštejnské ulici nebo požárem zničený kostel sv. Bartoloměje. Nové domy

¹⁷ P. VOREL, *Páni z Pernštejna*, s. 95.

¹⁸ *Privilegia*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Privilegia> (20. 1. 2021).

¹⁹ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Mestska_prava (20. 1. 2021).

²⁰ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 204.

²¹ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 14.

²² Tentýž, *Dějiny Pardubic 1*, s. 51.

²³ P. VOREL, *Páni z Pernštejna*.

²⁴ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 53–64.

²⁵ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie.

²⁶ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 65.

se stavěly dvoupatrové. Janovi se také podařilo přestavět pardubický zámek v renesančním stylu.²⁷

Na žádost Jana z Pernštejna dostaly Pardubice nové privilegium. Ferdinand I. městu roku 1534 udělil právo pečetit červeným voskem. Jan následně v roce 1536 vydal Pardubicím list, který potvrzoval městské majestáty vydané Vilémem a Vojtěchem z Pernštejna.²⁸

Jan se ale jako dobrý hospodář neosvědčil. Za svého života k panství zboží sice přidával, bohužel ale také rozprodával. Zemřel v roce 1548 a zanechal k panství vázaný nemalý dluh 350 000 tolarů, který po něm zdědil jeho nejstarší syn Jaroslav.²⁹

Jaroslav na rozdíl od svého otce neměl žádné zkušenosti se správou panství, a stal se posledním Pernštejnem, který na panství vládl.³⁰ Jaroslav byl z mládí zvyklý na pohodlný, nákladný život, na který si zvykl při pobytu u královského dvora³¹ a zadlužil tedy panství natolik, že výnos nestačil krýt jeho výdaje.³² Jednání o prodeji pardubického panství s Ferdinandem I. začalo v roce 1558, a nebylo jednoduché. Císařská pokladna zprvu neměla dostatek peněz na odkoupení celého panství a Jaroslav nebyl ochoten panství dělit a prodat pouze části, jednání proto došlo do bodu, kdy byla dopisem z císařské kanceláře koupě zamítnuta. Na Jaroslava byl ale z jeho okolí vyvíjen nátlak, aby panství přece jen rozparceloval, a ten tedy v roce 1559 prodal část obci Hradec a znovu se obrátil na krále.³³

Dalším zádrhelem v jednání se stala Jaroslavova nepřítomnost. V průběhu smlouvání odjel do Itálie a neměl v úmyslu se vrátit, což omlouval špatným zdravím. Na schůzi do Prahy si ustavil dva plnomocníky, svého bratra Vratislava a svou manželku, ti se ale nedostavili. Další schůzka byla plánována na Nový rok 1560. Nedostavil se ani pan Jaroslav, ani pověření plnomocníci. Jednání dál probíhala složitě. Věřitelé byli nespokojeni a chtěli se sami ujmout panství a následně ho prodat. Strana kupujících ale nesouhlasila s cenou, navíc bylo třeba sehnat peníze na koupi.³⁴

Věřitelé nakonec prodali panství Ferdinandovi I. za 400 000 kop grošů míšeňských a do desek zemských byl zápis vložen 21. března 1560. Prodejem se z pardubického panství stalo komorní panství Pardubice, majetek České královské komory. Pardubice se tímto staly komorním

²⁷ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 65–69.

²⁸ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie.

²⁹ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 75–76.

³⁰ P. VOREL, *Páni z Pernštejna*, s. 187 a 205.

³¹ *Velkostatek Pardubice 1494–1952*.

³² *Tamtéž*.

³³ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 77–81.

³⁴ *Tamtéž*, s. 84–86.

městem, stále však byly město poddanské. Majetkem královské komory zůstalo panství až do roku 1863.³⁵ V období od koupě panství královskou komorou celé panství zažilo částečnou byrokratizaci, během které rostl počet úředníků a služebnictva.³⁶

Pardubští konšelé podnikly za císařem několik cest do Vídně a Prahy za účelem potvrzení starých majestátů pro město Pardubice; nejprve za císařem Ferdinandem, po jeho smrti za císařem Maxmiliánem. Potvrzení získali až v roce 1570. Po Maxmiliánově smrti v roce 1576 nastoupil jako dědic panství Rudolf II. Konfirmaci majestátů od něj konšelé obdrželi až v roce 1585. Pardubické panství zůstalo Rudolfovi až do jeho smrti v roce 1612, kdy ho po něm převzal bratr Matyáš.³⁷

Po svém dosednutí na český trůn pro sebe pardubické panství zabral Fridrich Falcký. Na trůnu se ale dlouho nezdržel, a po jeho útěku se panství vrátilo zpět Ferdinandovi II.,³⁸ který potvrdil majestáty města Pardubic až v roce 1628. Přidal do nich také nový článek, podle kterého se majestáty vztahují pouze na měšťany *katolického římského náboženství*. Ferdinand III. stvrdil městské majestáty v roce 1638 a přidal k nim povolení dalšího výročního trhu.³⁹

Třicetiletá válka město velmi poznamenala. V jejím průběhu byly Pardubice postupně zpustošeny nejen útoky švédských vojsk, které významnou pardubickou pevnost dvakrát obléhaly,⁴⁰ ale také kvůli posádkám, které byly ve městě a v jeho okolí ubytovány. Měšťané se stěhovali pryč, jelikož neměli kde bydlet a čím se živit. Švédská armáda také drancovala a pustošila okolní vesnice. Stavba opevnění v roce 1645 znamenala další ničení městských domů. Pardubice zpustly.⁴¹

Válka zanechala město v bídě a nouzi. Mnoho gruntů bylo spálených nebo opuštěných, lid trápil nedostatek jídla a roku 1650 se k tomu přidala další morová rána.⁴² Pozemky opuštěných gruntů si rozdělili sousedé. Lidé stavěli nové domy ze zbytků původního zdiva a dřeva, opravoval se radní dům, pivovary a obecní mlýn. Kunětická hora zůstala v troskách, velmi špatně na tom bylo také okolní rybníkářství a lesy. V roce 1653 Pardubice znovu zachvátil oheň. Po ukončení třicetileté války se město vzpamatovávalo velmi pomalu.⁴³

³⁵ *Majitelé Pardubic*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Majitele_Pardubic/ (30. 10. 2021).

³⁶ *Velkostatek Pardubice 1494–1952*.

³⁷ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 91–94.

³⁸ *Tamtéž*, s. 95.

³⁹ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie.

⁴⁰ *Velkostatek Pardubice 1494–1952*.

⁴¹ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 121–123.

⁴² *Velkostatek Pardubice 1494–1952*.

⁴³ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 133–137.

Rozvoj Pardubic přišel díky císařské instrukci z roku 1652. O šest let později byl korunován císař Leopold I. a v roce 1662 potvrdil staré městské majestáty.⁴⁴ Přidal k nim ovšem příkaz, že ve městě nesmí pobývat žádní Židé.⁴⁵

Kvůli císařským válečným výdajům bylo celé panství na čas zastaveno, od roku 1705 říšskému hraběti Františku Karlovi, a mezi lety 1710–1719 hraběti ze Salzburgu.⁴⁶ Josef I. potvrdil staré městské majestáty v roce 1710, a povolil konání čtvrtého výročního trhu.⁴⁷

Za vlády Karla VI. Pardubice znovu prošly přestavbou. Kvůli císařově návštěvě v roce 1723 se upravoval pardubický zámek a vzhled města.⁴⁸ O dva roky později Karel VI. také podepsal městské majestáty.⁴⁹

Po smrti Karla VI. panství zdědila Marie Terezie. Její nástupnictví vyvolalo tzv. války o rakouské dědictví, při kterých vypukly také spory o Slezsko s Pruskem.⁵⁰ Roku 1741 Prusové vtrhli do Hradce a pohybovali se následně kolem Pardubic, kam chodili také nakupovat, jelikož v Pardubicích nesídlila opoziční rakouská posádka. Pruský král Fridrich II. zprvu vznesl územní nároky na Slezsko, později ale žádal také Hradecký a Pardubický kraj, které Marie Terezie odmítla vydat. V Pardubicích se na čas usadila pruská posádka na jejich obranu.⁵¹ Návrat celých Čech pod vládu Habsburků se slavil v lednu 1743 i v Pardubicích.⁵²

Během druhé slezské války Rakušané opět Pardubice opustili, a ty tak byly ovládnuty Prusy. Staly se jedním z jejich opěrných bodů. Rakušané proto na Pardubice útočili, několikrát se je pokusili získat zpět, a Prusové je následně také rabovali a zapálili Bílé Předměstí jako odplatu za rakouské útoky. Obyvatele města trápil hlad. Při odchodu z Pardubic Prusové zničili svá skladiště, okrádali sousedy, zkazili zásoby jídla a zapálili několik budov.⁵³ Po jejich odchodu se do Pardubic nastěhoval pluk rakouských vojáků a bylo rozhodnuto o vybudování lepšího opevnění, což znamenalo zničení mnoha gruntů a zdržení opravných prací. Škody z let 1742–

⁴⁴ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 137–141.

⁴⁵ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie.

⁴⁶ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 147.

⁴⁷ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie.

⁴⁸ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 148–150.

⁴⁹ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie.

⁵⁰ Pavel BĚLINA, Jiří KAŠE a Jan Pavel KUČERA, *Velké dějiny země Koruny české, svazek X., 1740–1792*. Praha 2001. ISBN 80-7185-384-4.

⁵¹ *Okupace*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Okupace&rozc=v%9Ae> (20. 1. 2021).

⁵² J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 153–156.

⁵³ *Okupace*, Pardubická encyklopedie.

1744 se odhadovaly na 376 390 zlatých. Během pomalého zotavování v roce 1751 vypukl požár, tentokrát ve středu města, který způsobil další škody.⁵⁴

Následovala sedmiletá válka, která pro Pardubice znamenala pokračování opevňovacích prací a opětovné ubytování vojáků. Město tedy sloužilo spíše jako zásobovací stanice a dočasný tábor.⁵⁵ V průběhu války, v roce 1760, dvorská komora schválila zakoupení nového radního domu pro město Pardubice, ten stál na místě dnešní radnice a sloužil až do roku 1892, kdy se začala stavět nová radnice na místě staré a také tři sousedních domů.⁵⁶

Po sedmileté válce nastoupil čas rozvoje a změn v duchu osvícenského absolutismu Marie Terezie. Od roku 1763 přicházely rozkazy od nově vytvořeného gubernia a krajská správa panství měla již jen jednoho hejtmana. Nejnižší instance pro poddané byla stále ještě v rukou zámecké vrchnosti a města, ale pod dohledem krajských úřadů.⁵⁷ Ve městě vznikla výroba na kyselinu sírovou, rozvíjelo se tkalcovství, ovocnářství, lesnictví a byla zřízena nová papírna. Rostl také počet obyvatel a řemeslníků a byla dokončena přestavba radního domu.⁵⁸

Marie Terezie vydala městské majestáty v roce 1772, obsahovaly již sto jedna listů a byly psány česky.⁵⁹ Zemřela v roce 1780 a na trůn nastoupil její syn, Josef II., který potvrdil staré městské majestáty a vynechal v nich starší článek o vyloučení nekatolíků z městského bytu a živností, který do městských práv poprvé vložil Ferdinand II – netýkalo se to však Židů.⁶⁰

1. a 13. března 1777 byly vydány dvorské instrukce, které značně ovlivnily vlastnění půdy na celém panství. Půda byla rozparcelována na malé díly (familie) a pronajmuta novým osadníkům, kteří ji drželi dědičně za pevný úrok. Také byli propuštěni poddaní z nevolnictví a byli zbaveni roboty výměnou za placení dávek.⁶¹ Vznikalo mnoho nových vesnic pro přistěhovalce z Lužice a Kladska,⁶² a hojně přibývalo také vesnických škol.⁶³

Rok 1790 přinesl ve správě města podstatné změny. Zanikl konšelský sbor a obecní správa se tak dostala do rukou magistrátu. Magistráty přicházely ve třech skupinách, přičemž Pardubice

⁵⁴ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 157–162.

⁵⁵ *Tamtéž*, s. 162–165.

⁵⁶ *Radnice*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=radnice> (20. 1. 2021).

⁵⁷ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 167–169.

⁵⁸ *Velkostatek Pardubice 1494–1952*.

⁵⁹ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie.

⁶⁰ *Tamtéž*.

⁶¹ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 174.

⁶² *Velkostatek Pardubice 1494–1952*.

⁶³ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 173–175.

patřily do skupiny druhé, s částečně regulovaným magistrátem.⁶⁴ Pardubice dostaly příkaz k založení magistrátu 19. 1. 1790, přičemž první magistrát začal fungovat v září 1791.⁶⁵

Faktickou správu města prováděl syndik s kancelistou, kteří za svůj úřad dostávali stálý plat, spolu se sluhou. Spolu s nimi fungovala městská rada, jejíž funkce byly neplacené. Jednalo se o purkmistra, tři radní a dva starší,⁶⁶ které muselo také schválit gubernium.⁶⁷ Pomocní úředníci byli jmenováni na první schůzi magistrátu.⁶⁸

Magistrát byl první instancí, dohlížel na něj druhoinstanční krajský úřad, třetí instancí byla gubernia a nejvyšší instancí centrální dvorské úřady.⁶⁹

Na panství probíhaly také nemalé hospodářské proměny. Např. rybníkářství po zrušení nevolnictví ztrácelo na zisku, protože muselo nově platit lidem za práci.⁷⁰ Ze složitého vodohospodářského systému tak zbyla už jen malá část v důsledku intenzivnější zemědělské výroby a rychlého průmyslového rozvoje ke konci 18. a v 19. století.⁷¹

Stát začal s rozprodáváním městských veřejných budov, mezi které patřily např. pozemky starého obecního dvora, pernštejnského špitálu, masných krámů nebo církevních budov jako byly kaple sv. Marka nebo Josefa. Městské valy se prodávaly sousedům, jelikož byl nově a moderně opevněn Hradec Králové a Pardubické pevnosti již nebylo třeba.⁷²

Nástup Leopolda II. na trůn doprovázely války s Turky. V Pardubicích se usadilo několik císařských batalionů pro podporu Hradecké a Josefovské pevnosti proti Prusům, kteří se nově s Turky spojili. K ničemu však nedošlo. Císař Leopold mimo jiné nestihl podepsat stará městská práva, protože brzy zemřel.⁷³

Nový vládce, František II., stará městská práva nepotvrdil. Vydal pouze kratičký německy psaný pergamenový list, kterým privilegia stvrdil. Jednalo se o poslední majestát města Pardubice.⁷⁴ Jeho válka s Francií znamenala pro panství zprvu zvýšenou rekvizici potravin, následně také ubytování vojáků a francouzských vojenských zajatců. Dále musely být pro

⁶⁴ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 223–224.

⁶⁵ *Magistrát*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Magistrat> (20. 1. 2021).

⁶⁶ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 224.

⁶⁷ *Magistrát*, Pardubická encyklopedie.

⁶⁸ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 16–17.

⁶⁹ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 137–138.

⁷⁰ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 176.

⁷¹ P. VOREL, *Páni z Pernštejna*, s. 108. ISBN 80-86182-24-X.

⁷² J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 178.

⁷³ *Tamtéž*, s. 181.

⁷⁴ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie.

vojenské účely posílány např. koně, olovo nebo ušité boty. Dělníci byli v té době zaměstnáni např. stavbou silnice z Chrudimi do Vysokého Mýta.⁷⁵

Nejvýznamnější následky napoleonských válek byly pro obyvatele města Pardubic finanční. Stát měl totiž nesmírné výdaje, které se snažil pokrýt zvyšováním daní, zhoršováním kvality mince a vydáváním bankocetlí. Dále stát vybíral veškeré stříbro, které obyvatelé vlastnili, a došlo i na drahé kovy v církevním majetku. Následoval státní bankrot, snížení hodnoty peněz a rušení a náhrada bankocetlí. „Trh pardubský skoro umlkl.“⁷⁶ Vážné finanční situaci nepomohla ani neúroda způsobená suchy v letech 1810 a 1811.⁷⁷

Další problémy způsobené napoleonskými válkami byla stupňovaná rekvizice potravin, stálý pobyt domácích nebo spřátelených vojsk, živelné pohromy a požáry, zvýšené odvody obyvatel, sena, obilí a koňů, nebo také šití vojenských bot.⁷⁸

Po Napoleonově návratu z exilu přes pardubické panství táhl značný počet Rusů směrem k Francii a potom také cestou zpět. Ruská armáda zřejmě na panství, ani ve městě, nezpůsobila vážné škody, protože „občané chválili klidné chování vojska.“⁷⁹

Značný průmyslový růst města Pardubic a jejich okolí umožnila železniční dráha Olomouc – Praha, která se stavěla mezi lety 1843 a 1845,⁸⁰ a byla součástí rozvíjejícího se dopravního ruchu v devatenáctém století.⁸¹

Rok 1848 se města dotkl následovně: pražské poselstvo, které jelo do Vídně setkat se s císařem a přetlumočit mu požadavky českého lidu, projíždělo dvakrát přes Pardubice, kde se jim pokaždé dostalo nadšeného přivítání. Obyvatelé Pardubic byli natolik nadšení, že se už 2. dubna sešli k ustanovení nového měšťanského výboru, který následně zvolil majora místní Národní gardy, tři hejtmany a další úředníky. Volbami, ustanovením výboru a dalším úsilím se pokusili ukončit moc pardubického magistrátu a působili tedy zmátek. 8. dubna byl potom vydán kabinetní list, který souhlasil s vytvořením vlastní české ústavy.⁸²

⁷⁵ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 181.

⁷⁶ *Tamtéž*, s. 186.

⁷⁷ *Tamtéž*.

⁷⁸ *Války*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Valky&rozc=v%9Ae> (20. 1. 2021).

⁷⁹ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 188.

⁸⁰ *Doprava*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Doprava&rozc=v%9Ae> (20. 1. 2021).

⁸¹ *Velkostatek Pardubice 1494–1952*.

⁸² J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic* 1, s. 200–201.

Ještě více zmatku v Pardubicích způsobila nová ústava Rakouského císařství. Na slovanský sjezd byl z Pardubic zvolen jeden zástupce města. Na říšský sněm za celé pardubické panství odjel také jeden zástupce. Brzy se ale vrátil domů, utekl totiž před krvavou Vídeňskou revolucí.⁸³

Po odstoupení Ferdinanda I. nastoupil na trůn František Josef I., který v březnu 1849 ukončil zmátek nejprve rozehráním říšského sněmu, který byl původně z Vídně přesunut do Kroměříže, a následně vydáním tzv. Stadionovy ústavy, která zachovávala centralizovanou moc státu.⁸⁴

Patrimoniální správa, jejíž součástí byla správa velkostatku, byla založena na poddanství. To bylo roku 1848 zrušeno, a došlo tedy i ke konci vrchnostenské správy.⁸⁵ Následovalo Stadionovo prozatímní obecní zřízení z roku 1849, které bylo první zákonnou úpravou obcí po zrušení vrchnostenské správy. Obce se staly první instancí územní samosprávy, a skončila tak platnost všech přísah a kompetencí úředníků z knihy Přísah.⁸⁶

⁸³ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 1*, s. 202–209.

⁸⁴ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 245–246.

⁸⁵ *Tamtéž*, s. 237.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 298.

2 Edice a ediční pravidla

Kniha je uložena v Archivním oddělení Zámorsk Státního oblastního archivu v Hradci Králové, ve fondu Velkostatku Pardubice, kn. č. 230, papírový rukopis, 142 ff, novodobá foliace, nepopsána fol. 34v, 35v, 55v, 74v, 96v, 97v, 98r, 102 – 109r, 114v – 124v, 127 – 133r, 134 – 142; vazba: 21,6 x 35,2 cm, hřbet 3,2 cm, lepenka potažená hnědou kůží, na hřbetu štítek s názvem; rozměr papíru: 21,4 x 34,8 cm; čes., něm., lat.

První část knihy se věnuje formulářům přísah jednotlivých úředních profesí. Druhá část obsahuje seznamy jmen pardubických úředníků daného období, na kterou rozsah bakalářské práce nestačí.

Kniha je psána v češtině, němčině a latině. Ze zmíněných jazyků se nejméně objevuje latina, která je použita pro zápis jmen vlastních a místních a výjimečně jednotlivých slov. Tyto části jsou v přepisu textu zvýrazněny kurzívou. Němčina se objevuje ke konci první části knihy na foliích 31v – 33r a je jí psána šestice přísah, které byly v této edici vynechány ze stejného důvodu jako druhá část knihy. Dále se objevuje v druhé části knihy na foliích 76r – 80v.

Samotný text je psaný černým inkoustem, který není příliš vybledlý a pro čtení to povětšinou nepředstavuje problém. Kromě klasického černého inkoustu se v zápisech objevuje inkoust červený, užívaný pro vpisky do textu. Některé pasáže jsou špatně čitelné či nečitelné z důvodu škrtnutí a přepisování.

Pro přepis přísah byla použita pravidla z knihy *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti* od Ivana Šťovíčka.⁸⁷ Byla zvolena metoda transkripce s výjimkou vlastních jmen a místních názvů (např. *Marije Theresije*, *Germanije* nebo *Hierusalem*), které jsou ponechány beze změny.

Jednotlivá folia jsou pro lepší orientaci v edici vždy označena číslem folia a písmenem, které značí, jestli se jedná o verso nebo recto. Texty v knize nejsou rozdělovány na odstavce, jsou psány v bloku, a jsou tak tedy ponechány i v edici. Jednotlivé přísahy jsou přepisovány chronologicky podle pořadí v knize, kromě již zmíněných vynechaných přísah v němčině.

Změnou prošla převážně gramatická stránka textů podle aktuální jazykové normy.⁸⁸ Konkrétně y/i, interpunkce pro srozumitelnější čtení, velká písmena (jsou ponechána např. *Pán Bůh*, *Panna Marija*), psaní dvojitých souhlásek (*povivosti* → *povinnosti*) předložky a pády (*v vydání* → *ve*

⁸⁷ I. ŠŤOVÍČEK, *Zásady vydávání*.

⁸⁸ Dle Internetové jazykové příručky od Ústavu pro jazyk český Akademie věd České republiky. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/>

vydání), přepis souhlásek (g → j, ss → š, w → v, rz → ř, cz → č, s → z) a dvojhlasiky au → ou. Byly také doplněny háčky a čárky.

Zkratky byly rozepsány do hranatých závorek (*J.M.Cí:* → *J[eho] M[ilost] Cí[sařská]*) s výjimkou zkratky *N:* a *N: N:*, která je v edici ponechána.⁸⁹

Číslice se slovní koncovkou byly přepsány slovně (1mu → prvnímu). Římské číslice byly u jmen panovníků ponechány.

Byly ponechány také některé archaické (např. *nobrž*, *týž*, *ouředlník*) a nespisovné formy slov (např. *římskýmu*, *městskýmu*) pro zachování autentičnosti textu. Vlastní jména a místní názvy byly v edici sjednoceny, pro přehlednost a srozumitelnost byla vybrána jejich nejčastěji užívaná forma.

V edici byly použity tři typy závorek a lomítka. Hranaté závorky mohou vyjadřovat nejisté čtení [?], nečitelný text [...] nebo rozepsanou zkratku zkr[atka]. Mezi špičaté závorky byly vloženy škrtnuté pasáže <škrtnutý text>. Mezi dvě lomítka patří vepsaný text /vepsaný text/. Škrtnutý text byl v edici vždy umístěn před text vepsaný. V přísahách se často objevují pospolu a jejich pořadí je tedy určené pořadím, ve kterém byly zapisovány, tedy nejprve původní text, který byl později škrtnutý a nahrazený textem vepsaným.

Marginální poznámky byly vloženy do poznámek pod čarou, přičemž jejich jednotlivé citace se objevují na místě znaku pro vložení poznámky do textu. V případech, kdy marginální poznámka není nijak vložena do textu přísah, nachází se její citace u prvního slova přísahy na počátku folia.

Jelikož se jedná o formulářovou sbírku, jednotlivé formuláře přísah neobsahují jména přísahajících. Ty lze nalézt pouze pod posledními dvěma přísahami, tedy přísahou 5.36 *Přísaha mladšího kostelníka v městech*, kde se pod přísahou nacházejí čtyři jména, a 5.37 *Přísaha aneb závazek kostelníkův starších veských*, kde jména přísahajících úředníků pokračují na další dvě strany knihy. Jména nejsou součástí této edice.

⁸⁹ Zkratka značí vynechané jméno úředníka nebo města ve formulářové přísaze.

3 Rozbor přísah

3.1 Úřady přísahajících

V této kapitole se nejprve budeme zabývat jednotlivými přísahajícími, tedy jejich úřady a povinnostmi, a to v chronologickém pořadí podle zapsaných přísah.

Primas, nebo primátor, byl úředníkem, kterému se také přezdívalo hospodář města, „poněvadž měl na starosti hlavně hospodářské záležitosti města.“⁹⁰ Prvním doloženým primasem v Pardubicích byl Jan Trubač od roku 1507 a posledním Josef Antonín Kinzl mezi lety 1766–1789.⁹¹ V roce 1784 byl úřad primátora zrušen.⁹²

Úřad **radních neb konšelských osob** se datuje do poloviny 13. století, kdy se začaly ustavovat městské rady. Právo být zvolen měli pouze měšťané, kteří ve městě vlastnili nemovitost, a tedy platili městský census. První z konšelů byl purkmistr,⁹³ který měl plnou moc nad správou města, ale mohl město spravovat pouze s vědomím konšelů. Měl na starosti také klíče od městských privilegií, městskou pečeť, kterou nesměl odnášet z města, a řízení jednání sboru konšelů.⁹⁴ Městské rady se scházely v radnici, tam se tak „soustředil výkon všech důležitých správních funkcí města a jeho politické snahy.“⁹⁵ Do jejich kompetencí spadalo např. přijímání měšťanů, veřejná a politická správa, městské hospodářství a důchody, nebo správa lesů.

Mezi lety 1786–1787 proběhla v Čechách reforma, která znamenala konec městských rad „založených na zásadě volitelnosti členů z řad měšťanstva,“⁹⁶ a přinesla do Pardubic částečně regulovaný magistrát. Ten měl jako placené státní úředníky pouze syndíka, kancelistu a sluhu, kteří vedli faktickou správu města. Vedle nich omezeně fungovala stará rada (jednalo se o neplacené funkce), tedy purkmistr, tři radní a dva starší.⁹⁷ Volena byla dvanácti voliteli, které k tomu pověřili měšťani. Nově zvolené osoby muselo také schválit gubernium. Purkmistr musel být zkoušeným právníkem a jednalo se o doživotní úřad. Následovali zkoušení radové, v Pardubicích pouze dva, a dva nezkoušení radové, kteří měli jen poradní hlas.⁹⁸

⁹⁰ *Ottův slovník naučný*, díl 20., Praha 1903, s. 690.

⁹¹ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 25–43.

⁹² J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 223.

⁹³ *Tamtéž*, s. 207–208.

⁹⁴ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 18.

⁹⁵ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 208.

⁹⁶ *Tamtéž*, s. 223.

⁹⁷ *Tamtéž*, s. 223–224.

⁹⁸ *Magistrát*, Pardubická encyklopedie.

Rychtář byl z počátku zástupcem panovníka ve městě, kde držel svou rychtu, tedy „dům nadaný hospodářskými výhodami.“⁹⁹ Úřad rychtáře mohl být dočasný, doživotní nebo i dědičný a jeho agendou bylo městské soudnictví. Plat měl z pokut, které vybral, a část z nich musel odevzdat panovníkovi.¹⁰⁰ Ručil také za pořádek ve městě, měl na starosti veřejnou kázeň, vybírání úroků nebo správu šatlavy.¹⁰¹

Význam rychtářského úřadu klesal ve 14. století. Král už rychtáře nejmenoval, jednalo se o dědičný úřad, který lze také vykoupit, čehož hojně využívala města za cílem větší samosprávy. Za Ferdinanda I. vznikl úřad **královského rychtáře**, zástupce krále ve městě, který měl soudní, správní a policejní dohled ve městech. Zasedal také v městské radě a sledoval jejich jednání. Úřad královského rychtáře byl zrušen za josefínských reforem v roce 1784,¹⁰² jeho povinností se se zavedením magistrátní správy ujal policejní komisař, „jeden ze dvou nezkušených radů.“¹⁰³

Kromě městského rychtáře vznikl také **rychtář podružní**, úřad, který byl zřizován „pro lepší podporu rychtářovu (...) po předměstích.“¹⁰⁴ V Pardubicích byli podružní rychtáři na Bílém a Zeleném Předměstí a vykonávali především protipožární dozor.¹⁰⁵ Dále vznikl také **rychtář vesnický**, který byl hlavním článkem mezi vrchností a vesnickými obyvateli, a měl na starosti vesnickou samosprávu. Vedl správu jménem vrchnosti, byl tedy na ní závislý, a udržoval ve vsi pořádek.¹⁰⁶

Starší obecní se starali o finance obce, tedy o její příjmy a výdaje. Tento úřad zanikl roku 1790 s nástupem částečně regulovaného magistrátu.¹⁰⁷ V Pardubicích dohlíželi například na stavbu domů,¹⁰⁸ pomáhali a radili konšelům,¹⁰⁹ nebo dohlíželi na správce nad obecním dvorem.¹¹⁰ Vesničtí starší obecní spolu s rychtářem soudili drobné pře, u větších soudů ale musel být přítomen hejtman.¹¹¹

⁹⁹ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 205.

¹⁰⁰ *Tamtéž*, s. 205–206.

¹⁰¹ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 48.

¹⁰² J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 207–223.

¹⁰³ *Rychtář*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, <http://parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Rychtar&rozc=v%9Ae>, (6. 2. 2022).

¹⁰⁴ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 50.

¹⁰⁵ *Rychtář*, Pardubická encyklopedie.

¹⁰⁶ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 234.

¹⁰⁷ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 89.

¹⁰⁸ *Pardubické baroko*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Pardubicke_baroko&rozc=historie, (6. 2. 2022).

¹⁰⁹ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 5v.

¹¹⁰ *Tamtéž*, fol. 11v.

¹¹¹ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 234.

Sirotčí městský se jako samostatný úřad objevil po oddělení od duchodního městského v 17. století, kdy jim bylo přiděleno vedení účtů sirotčích peněz,¹¹² tedy „vydávání peněz sirotčích i svrchků podle lhůt,“¹¹³ zapisování do sirotčích knih a vybírání a ochranu sirotčích peněz.¹¹⁴ Sirotčinec vznikl v Pardubicích až v roce 1903, sirotci tedy do té doby žili u svých příbuzných nebo pěstounů. Jednou za rok probíhalo tzv. stavění sirotků v radnici, kdy konšelé kontrolovali živobyetí dětí.¹¹⁵

Důchodní městský byl specializovaný písař, který zpočátku vedl účetní agendu města. U něho se tedy shromažďovaly veškeré finance města, měl na starosti pokladnu, disponoval hotovostí, rozhodoval o výdajích na provoz města.¹¹⁶ Do jeho rukou poddaní také odevzdávali peněžní rentu.¹¹⁷

Městský písař, také **syndikus**, zapisoval úřední výkony do městských knih a měl na starost agendy týkající se obce. Už od doby pernštejnské se k této práci vybírali lidé, kteří studovali pražskou univerzitu. Písař nejprve musel projít zkušební dobou, po kterou byl placen také písař starý, který ho zaučoval.¹¹⁸ Od 1751 musel být písař právníkem, předsedal totiž hrdebnímu soudu. Ve městech, kde písař nebyl, bylo hrdební soudnictví redukováno. V částečně regulovaném magistrátu byl písař jeden z placených státních úředníků, a fakticky vedl správu města spolu s kancelistou.¹¹⁹

Kontribuční městský se stejně jako sirotčí městský oddělil od úřadu duchodního městského v 17. století. Měl na starosti vybírání berní a s tím spojenou účetní agendu.¹²⁰

Kantor byl podle Ottova slovníku naučného „název pro kostelního předzpěvovatele.“¹²¹ Měl za úkol studovat chrámovou hudbu, cvičit choralisty a starat se o zádušní instrumenta.¹²² Tento úřad existoval při chrámech, kde mimo jiné obstarával hudbu při bohoslužbách, ale také ve

¹¹² J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 232.

¹¹³ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 203.

¹¹⁴ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 6v.

¹¹⁵ *Sirotčinec*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, <http://parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=sirotcinec>, (6. 2. 2022).

¹¹⁶ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 232.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 233.

¹¹⁸ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 55.

¹¹⁹ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 221–224.

¹²⁰ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 232.

¹²¹ *Ottův slovník naučný*, díl 13., Praha 1898, s. 947.

¹²² *Kostelní kůr*, Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, http://parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=kostelni_kur&rozcz=v%9Ae, (6. 2. 2022).

školách zprvu jako učitel zpěvu, později také jako učitel nejnižších tříd. V klášterních školách pěstoval hudební nauku.¹²³

Kostelník byl služebník v kostele, kterého do funkce uváděl farář, nebo patron kostela. Pomáhal knězi při církevních obřadech, udržoval čistotu kostela, staral se o mešní roucha a nádobí.¹²⁴ Dále přijímal, půjčoval a vydával peníze, obilí a jiné zádušní věci, a opatroval veškerý zádušní majetek.¹²⁵ K ruce mohl mít mladšího kostelníka, který mu pomáhal v plnění jeho povinností.¹²⁶

Slanař jako městský úředník se v Pardubicích objevuje kolem roku 1548, kdy už město mělo vlastní solní krám, který měl slanař na starost, od 17. století za pevný plat.¹²⁷ Jeho úkolem bylo mít vždy k dispozici sůl k prodeji jak v solnici, tak v obecním krámě, a prodávat ji v rozumné míře.¹²⁸

Správce nad špitálem byl jedním z pomocných služebníků panství.¹²⁹ Měl na starosti hospodářství špitálu, za což dostával pevný roční plat. Spolu se šafářem se staral o špitální dobytek, který tvořily čtyři krávy.¹³⁰ Další z jeho povinností bylo nakupovat jídlo pro chudé, vydávat jim „náležitou porci“¹³¹ a dohlížet, aby se alespoň dvakrát do týdne chodili modlit do kostela.¹³² První zmínku o špitálu v Pardubicích máme kolem roku 1507, kdy „Nejzápadnější grunt předměstí Dlouhého při jižním boku brány upravoval pán Vilém (...) na budoucí špitál pardubský; přičlenil k němu hospodářské stavení, hřbitůvek a naposledy kostelík svatojanský.“¹³³ Za Viléma živil špitál maximálně pět chudých. Jaroslav tento počet zvýšil až na dvanáct.¹³⁴

Správce nad obecním dvorem byl další pomocný úředník panství.¹³⁵ Dohlížel na pole a louky patřící ke dvoru, na práci na nich při sečení, hrabání, setí a klížení obilí a na mlatce ve stodolách. Spravoval také příjmy z trávy, sena, slámy a zrní z obilí.¹³⁶

¹²³ *Ottův slovník naučný*, díl 13., s. 947.

¹²⁴ *Ottův slovník naučný*, díl 14., Praha 1899, s. 945.

¹²⁵ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 9r.

¹²⁶ *Tamtéž*, fol. 23v.

¹²⁷ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 114.

¹²⁸ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 10r.

¹²⁹ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 232.

¹³⁰ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 205.

¹³¹ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 10v.

¹³² *Tamtéž*.

¹³³ J. SAKAŘ, *Dějiny Pardubic 2*, s. 203.

¹³⁴ *Městská práva*, Pardubická encyklopedie.

¹³⁵ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 232.

¹³⁶ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 11v.

Správce kasy milosrdných skutků byl pomocný služebník panství.¹³⁷ S povolením purkmistra a konšelů města půjčoval peníze chudým lidem a řemeslníkům a zapisoval půjčky do knih.¹³⁸

Volenci, také voliči, byli jmenováni obcí města a magistrátem za účelem volby osob pro obnovení městské rady a jiných úřadů.¹³⁹

Hajný sloužil na větších panství s rozsáhlými lesy v osmnáctém století.¹⁴⁰ Mezi jeho povinnosti patřilo chránit lesní majetek před poškozením a krádeží, dohlížet na lesní práce¹⁴¹ a kácet stromy, jejichž počet byl určen panským výkazem.¹⁴²

Pacholek rybniční byl pomocný služebník panství,¹⁴³ který dohlížel na výlov ryb a nasazování ryb do rybníků. Svá pozorování měl hlásit nadřízenému fišmistrovovi.¹⁴⁴ Dále měl také hlídat, aby někdo nepoškozoval haltýře při rybnících, náhony, strouhy a potrubí, a opatrovat „nádobí rybničné.“¹⁴⁵

Poklasný byl pomocný služebník. Patřil mezi čeled', ne úřednictvo, a v sedmnáctém století ho k ruce dostal obroční.¹⁴⁶ Měl na starosti dohled nad obilím v čase žní, na jeho svoz do stodol a dobré vymláčení, a na uskladnění a prodej obilí. Dohlížel na šafáře a ostatní čeled'¹⁴⁷ a hlídal obilí před krádeží.¹⁴⁸

Mandelík přijímal do stodol mandele, držel klíče od stodol, vydával mandele k mláčení, časně ráno otevíral mlat a večer ho zavíral.¹⁴⁹

Šafář byl pomocný služebník panství, patřil mezi čeled' a dohlížel na dobytek, jeho krmení a ustájení. Kontroloval také údržbu dvora a výkon roboty.¹⁵⁰

Hospodář polní, také **obroční**, byl pomocný úředník purkrabího. Měl na starosti polní hospodářství včetně uskladnění a prodeje obilí, vedl také obilní účty.¹⁵¹ Dohlížel na chování čeládky a pastvu dobytka, aby dobytek nikde nezpůsobil škody.¹⁵² V přísaze se objevuje také

¹³⁷ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 232.

¹³⁸ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 12v.

¹³⁹ *Tamtéž*, fol. 13r.

¹⁴⁰ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 233.

¹⁴¹ *Ottův slovník naučný*, díl 10., s. 758.

¹⁴² SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 14r.

¹⁴³ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 232.

¹⁴⁴ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 26r.

¹⁴⁵ *Tamtéž*, fol. 26v.

¹⁴⁶ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 232.

¹⁴⁷ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 27r.

¹⁴⁸ *Tamtéž*, fol. 27v.

¹⁴⁹ *Tamtéž*, fol. 28r.

¹⁵⁰ J. JANÁK, *Dějiny správy*, s. 232.

¹⁵¹ *Tamtéž*, s. 232.

¹⁵² SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 30v.

tato specifická povinnost: „... aby žádný kacířské vyslanci a podvodníci, jako i kacířské knihy vluzované a přechovávané nebyly, bedlivě šetřiti, k odvrácení neb vykořenění všeho toho bludu kacířského vždy zřetel, a co možného by bylo činiti chci, a povinen budu.“¹⁵³

Úřední služebník byl k ruce nadřízeným úředníkům, měl pilně a poslušně plnit jakoukoliv práci, která mu byla zadána.¹⁵⁴

Hajný pouze pro zvěř chránil zvěř před pytláky a dravci, krmil ji, pokud bylo potřeba, „a při honbě vše potřebné opatroval.“¹⁵⁵ Dále dohlížel na to, aby nikdo, kdo nemá povolení, zvěř nelovil a neškodil jí.¹⁵⁶

3.2 Struktura a obsah přísah

Ottův slovník naučný definuje úřední **přísahu** následovně: jedná se o slavnostní slib, kterým úředníci závažně slibují plnění povinností spojených s úřadem, do kterého nastupují.¹⁵⁷ Úřední přísahy se ale dají dále rozdělit, a to podle toho, vůči komu se vymezují jejich dané pravomoci. Jedná se tedy o **přísahy předních představitelů městských úřadů**, jako jsou konšelé, purkmistr a rychtář, jejichž pravomoci se vymezovaly vůči vrchnosti.¹⁵⁸ V případě pardubických úředníků se v této formulářové knize vždy jednalo o panovníka z vládnoucího rodu Habsburků. V přísahách se tedy střídají jména Marie Terezie (1740–1780), Josefa II. (1780–1790), Leopolda II. (1790–1792) a Františka I. Rakouského (1792–1835).¹⁵⁹ Konkrétně se k nadřízené vrchnosti odvolávají tyto přísahy: primasa (5.1), radních neb konšelských osob (5.2), rychtáře městského (5.3), starších obecních (5.4), sirotčího městského (5.5), důchodního městského (5.6), syndikuse (5.7.), kontribučního městského (5.8), kantora (5.9), správců nad špitálem (5.13), správce kasy milosrdných skutků (5.15), starších kostelníků vesnických (5.24), mladších kostelníků vesnických (5.25), hajných jak od strany hospodářské, tak také fajrpártaje (5.27), a hajného pro zvěř (5.35).¹⁶⁰

Druhým typem úředních přísah jsou **přísahy ostatního městského personálu**. Jejich pravomoci vyplývají ze vztahu s jejich nadřízenými, tedy radou města a purkmistrem, což se

¹⁵³ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 31r.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, fol. 33v.

¹⁵⁵ *Ottův slovník naučný*, díl 10., s. 758.

¹⁵⁶ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 34r.

¹⁵⁷ *Ottův slovník naučný*, díl 20., s. 705–706.

¹⁵⁸ Eva NĚMEČKOVÁ, Přísahy představitelů kožlanské městské správy z druhé poloviny 17. století – komentovaná edice, in: *Bohemiae occidentalis historica*, 2017, roč. 3, č.2. ISSN 2336-7547.

¹⁵⁹ *Ottův slovník naučný*, díl 10., s. 698–702.

¹⁶⁰ SOA Hradec Králové, kn. č. 230.

odráží ve výčtu příjemců slibu.¹⁶¹ Tyto přísahy „sloužily k jasnému určení jejich pozice v rámci městských správních struktur,¹⁶² a proto se v nich objevuje výčet rozsahu jejich působnosti a povinností.¹⁶³

Formuláře přísah mají velmi podobnou strukturu. Podle Komárkové lze jejich části dělit takto: „specifikace či označení úřadu (1), do něhož byl přísahající přijímán, výčet příjemců přísežného slibu (2) následovaný konkrétními závazky vyplývajících z vlastní funkce (...) (3), slib mlčenlivosti (4) částečně splývající se slibem loajality (5) a závěrečné zapřísahání se (6) zakončené provoláním „Amen“ (7).“¹⁶⁴

Specifikace úřadu se objevuje přímo v nadpisu formulářové přísahy, popř. je zmíněna na počátku přísahy takto: „že tak jakož jsem <za> za *primasa* a spolu konšela radního při J[eho] M[ilost] Císař[ská] komorním měst[ě] N: zvolen.“¹⁶⁵

Příjemců slibu se v přísahách vyskytuje několik, zaprvé je to boží autorita, např. „přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně Mariji, Matce Boží a všem Božím svatým,>“¹⁶⁶ Dále se jedná o panovníky, např. konkrétně jmenovaný František I.: „panu Františkovi, toho jména prvnímu volenému¹⁶⁷ římskému císaři v Germaniji a v Hierusalemie králi, vejvodě v Lotrinczu a Baaru a velkému vejvodě v Toscanie, panu panu všech nejmilostivějšímu, dědicům a budoucím jeho milosti králům českým,¹⁶⁸ nebo obecněji „jejich císař[ské] a královské majestátnosti mojí nejvyšší a nejmilostivější vrchnosti.“¹⁶⁹ Dále úředníci přísahají např. na „záduši chrámu Páně v městě N:“¹⁷⁰ nebo „celé obci této města Pardubic nad Labem.“¹⁷¹

Konkrétní závazky vyplývající z vlastní funkce jsou dvojí, a to jak obecné formulace, které se objevují ve většině přísah, tak závazky specifické, které závisí na vykonávané práci přísahajícího. Oba druhy závazků obsahují jak negativní, tak pozitivní povinnosti přísahajícího. Obecné formulace a shrnutí mají zajistit, že přísahající bude svou práci konat řádně a z vlastní iniciativy. Znamená to, že se tímto přísahající zavazuje dostát svých závazků z vlastní snahy,

¹⁶¹ E. NĚMEČKOVÁ, Prísahy predstaviteľů kožlanské městské správy.

¹⁶² Hana KOMÁRKOVÁ, Fenomén přísahy v pozdně středověkém a raně novověkém městě, in: *Komunikace ve středověkých městech*, Martin Čapský a kol., Opava 2014, s. 105–122. ISBN 978-80-7510-109-9.

¹⁶³ *Tamtéž*.

¹⁶⁴ *Tamtéž*.

¹⁶⁵ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 1r.

¹⁶⁶ *Tamtéž*.

¹⁶⁷ Jedná se o chybnou formulaci, František I. nebyl voleným římským císařem, pouze se za císaře sám prohlásil.

¹⁶⁸ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 1r.

¹⁶⁹ *Tamtéž*, fol. 34r.

¹⁷⁰ *Tamtéž*, fol. 35r.

¹⁷¹ *Tamtéž*, fol. 11v.

bez přímé kontroly od nadřízených orgánů.¹⁷² V přísahách se proto objevují příslovce jako „dobře,“¹⁷³ „věrně, pravě, upřímně, spravedlivě a příkladně,“¹⁷⁴ určující chování přísahajícího. Přísahající dále přísahá, že bude říkat pravdu a nebude lhát, a nebude nikoho upřednostňovat před ostatními. Dobrý příklad obecných závazků se nachází v nejkratší přísaze knihy, s textem o sedmi rádcích, kterou je přísaha *ouředního služebníka*.¹⁷⁵

Specifické závazky se v jednotlivých přísahách liší podle toho, jakou práci má přísahající vykonávat. V přísaze kontribučního městského se kontribuční zavazuje k tomu, že bude následovat pokyny Systemálního patentu, kontribučních a jiných daní.¹⁷⁶ Přísaha hospodářů polních obsahuje závazek dohlížet na dobytek na pastvě a chování čeládky,¹⁷⁷ ale také povinnost zajistit, že nikdo nebude přechovávat kaciře a kaciřské knihy. Jedná se o povinnost, která se v žádné jiné přísaze neopakuje.¹⁷⁸ Přísaha správce nad kasou milosrdných skutků je jediný formulář přísahy, který v části konkrétních závazků zmiňuje specifické jméno. Jedná se o Michala Černého, nebožtíka, který odkázal jeden tisíc kop míšeňských do kasy pro milosrdné. V přísaze se úředník zavazuje, že bude peníze půjčovat s povolením purkmistra a konšelů pouze chudým lidem a řemeslníkům.¹⁷⁹

Slib mlčenlivosti se nachází pouze v prvních pěti přísahách, a následně v přísaze č. 7 a 16. Jedná se vždy o velmi obecnou formulaci, např. „tejnost rady až do smrti mé zachovati,“¹⁸⁰ „všechny mně svěřené věci v tejnosti zachovati“¹⁸¹ nebo „tajnost ve všem zachovati.“¹⁸²

Slib loajality splývá s konkrétními závazky. Objevuje se například jako příslovce „věrně“ u slibovaného chování přísahajícího, nebo v části závazků, která mluví o nadřízeném přísahajícího. Jedná se o obecné formulace, jako je výraz loajality v přísaze primasa: „panu vrchnímu řiditeli <a spolu podkomořímu> o tom ihned poslušnou, věrnou a okolo stojícínou správu učiniti.“¹⁸³

Závěrečné zapřísahání se se objevuje ve všech přísahách, a týká se vždy pouze boží autority, tedy např. „k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená /od hříchu

¹⁷² Přísaha a slib, in: *Slovník veřejného práva československého*, svazek III., s. 693–698. ISBN 80-902752-4-9.

¹⁷³ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 1r.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, fol. 20r.

¹⁷⁵ *Tamtéž*, fol. 33v.

¹⁷⁶ *Tamtéž*, fol. 8v.

¹⁷⁷ *Tamtéž*, fol. 30v.

¹⁷⁸ *Tamtéž*, fol. 31r.

¹⁷⁹ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 12v.

¹⁸⁰ *Tamtéž*, fol. 1v.

¹⁸¹ *Tamtéž*, fol. 4r.

¹⁸² *Tamtéž*, fol. 6v.

¹⁸³ *Tamtéž*, fol. 2r.

prvopočátečního neposkvrněna/ Panna Marija, rodička Boží a všickni Boží svatí>“¹⁸⁴ nebo zkrácená verze „toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí.“¹⁸⁵

Provolání „Amen“ se vyskytuje u všech přísah kromě jedné, a tou je Přísaha hajného pouze pro zvěř,¹⁸⁶ která je zakončena pouze závěrečným zapřísaháním se.

¹⁸⁴ SOA Hradec Králové, kn. č. 230, fol. 2r.

¹⁸⁵ *Tamtéž* fol. 9r.

¹⁸⁶ *Tamtéž*, fol. 34r.

4 Edice přísah úředníků

fol. 1r

4.1 Přísaaha primasa

Já¹⁸⁷ N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně Mariji, Matce Boží a všem Božím svatým>, též <panu panu *Františkovi*, toho jména prvnímu volenému římskému císaři v *Germaniji* a v *Hierusalemie* králi, vejvodě v *Lotrinczu* a *Baaru*¹⁸⁸ a velkému vejvodě v *Toscantie*, panu panu všech nejmilostivějšímu, dědicům a budoucím jeho milosti králům českým> /nejjasnějšímu, nejnepřemoženějšímu, velikomocnému knížeti a panu panu <*Josephovi*> /*Leopoldovi*/ toho jména druhý, [?] římskému císaři, uherskému a českému králi, panu panu nad všech nejmilostivějšímu/, že tak jakož jsem <za> za *primasa* a spolu konšela radního při J[eho] M[ilost] Císař[ská] komorním měst[ě] N: zvolen, /chci se/ v týž povinnosti věrně a pravě <se> chovati, předně čest a chválu Boží, <víru svatořímskou katolickou samospasitedlnou> vyhledávati, <ji vždyckni zastávati, v ní do smrti mé setrvati> dobře a užitečně Jeho Cí[sařské] /a [...]/ Milosti, též obce praveného měst[a] N: jakž <nejvyšší> /dokonalý/ rozum můj a možnost postačuje upřímně obmejšleti; k užítku mému z důchodův obcí patřících toho nejmenšího mně k dobrému nepřivlastňovati, nobrž dle

fol. 1v

nejvyšší možnosti o to pečovati, by obec všechny jí přináležející <*Entia*>, a jakékoliv jméno míti mohoucí <*Realitates*> /užitky a příjmy/ jak nejužitečněj býti může užívala, a ty <*prorentus*> /samé/ by nejen budoucně vždy řádnými počty se věrně provozovaly, a ve vydání největší skrovnost se vždy pozorovala, bedlivě šetřiti; ano i <*Lespectu prateriti*> co by tak donynčka bylo na újmu důchodům obecních se vedlo, neb stalo, to bedlivě vyzkoumati, a dle nejvyšší možnosti napravit, ostatně pak ve všech příběhách jakékoliv jméno míti mohoucích pravdu velebiti a křivdu tupiti, <soudy, ortele a vejpovědi> /a všechny rozepře/ spravedlivě <vynášeti> /porovnávatí/, tejnost rady až do smrti mé zachovati, chudýmu i bohatému, domácím i přespolnímu, a tak jednomu každému jedno stejného práva udělovati, sirotky a vdovy /obvzvláště/ chrániti, jim žádné křivdy nečiniti, ani jinšímu činiti nedopouštěti; neohlížejíce se na ž/á/dnou přízeň, nepřízeň, přátelství neb nepřátelství, dary, připovídání,

¹⁸⁷ Marginální poznámka: jich cí[sařské] a král[ovské] apoštol[ské] milosti paní královně císařovně paní paní nejmilos[tivější] Mariji Theresiji.

¹⁸⁸ Jedná se pravděpodobně o Barské hrabství.

bázeň neb strach, aniž žádnou jinou vymyšlenou věcí. Co mně kdy od J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pána vrchního řiditele,

fol. 2r

<spolu podkomořího nám všem nejmilostivěj> /jakožto nejmilos[tivějšího] <před>/ představeného poručeno bude, to věrně, upřímně a s ochotností vykonati, a pokudž by se co proti týž naši nejmilostivější vrchnosti, buď tejně, nebo zjevně, od kohokoliv jednati a na škodu jí neb důchodův obecních opáčeného měst[a] N: činiti chtělo, to nikoliv nezatajovati, nýbrž vejš obmezenému nám všem nejmilostivěj představenému J[eho] M[ilost] Cí[sařská] panu vrchnímu řiditeli <a spolu podkomořímu> o tom ihned poslušnou, věrnou a okolo stojící správu učiniti, a slovem ve všem se tak chovati chci, jakž na šlechtného, poctivého a věrného přísazného muže přísluší; k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená /od hříchu prvopočátečního neposkvrněna/ Panna Marija, rodička Boží a všickni Boží svatí>, amen.

4.2 Přísaha radních neb konšelských osob

Já¹⁸⁹ N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně

fol. 2v

Mariji, Matce Boží a všem Božím svatým> též <nejjasnějšímu, nejnepřemoženějšímu a velikomocnému knížeti a panu panu *Františkovi* toho jména prvního, volenému římskému císaři v *Germaniji* a v *Hierusalemie* králi, vojvodě v *Lotrinczu* a *Baaru* a velkému vojvodě v *Toscanie*, panu panu všech nejmilostivějšímu, dědicům a budoucím jeho milosti králům českým> /nejjasnějšímu a nejnepřemoženějšímu; veliko mocnímu knížeti a panu panu <Josephovi> /*Leopoldovi*/ toho jména druhému římskému císaři, uherskému a českému králi panu panu nad všech nejmilostivějšímu;/ že tak jakož jsem <já> za radního konšela při J[eho] M[ilost] Císař[ská] komorním měst[ě] N: zvolen, v týž povinnosti /se chci/ věrně a pravě <se> chovati, předně čest a chválu Boží <víru svato římskou katolickou samo spasitedlnou vyhledávati, ji vždycky zastávati> /vyhledávati/, dobře a užitečně Jeho Cí[sařská] Mil[ost] též obce praveného měst[a] N: jakž <nejvyšší> /dokonalý/ rozum můj a možnost postačuje upřímně

¹⁸⁹ Marginální poznámka: a [..]e[..]oru.

obmejšleti; k užitku mému z důchodův obcí patřících toho nejmenšího mně k dobrému nepřivlastňovati; ostatně pak ve všech příběhách jakékoliv jméno míti mohoucích,

fol. 3r

pravdu velebiti a křivdu tupiti <soudy, ortele a vejповědi> /a všechny rozepře/ spravedlivě <vynášeti> /porovnávatí/, tejnost rady až do smrti mé zachovati, chudýmu i bohatýmu, domácimu i přespolnímu, a tak jednomu každému, jedno stejného práva udělovati, sirotky a vdovy /obvzlaštne/ chrániti, jim žádné křivdy nečiniti, ani jinšímu činiti nedopouštěti, neohlížejíce se na žádnou přízeň, nepřízeň, přátelství neb nepřátelství, dary, připovídání, bázeň, neb strach, aniž žádnou jinou vymyšlenou věc, co mně kdy od J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pana vrchního říditele, <spolu podkomořího> nám všem nejmilostivěj představeného poručeno bude, to věrně, upřímně a s ochotností vykonati, a pokudž by se co proti týž naší nejmilostivější vrchnosti buď tejně, neb zjevně, od kohokoliv jednati a na škodu ji, neb důchodův obecních opáčeného měst[a] N: činiti chtělo, to nikoliv nezatajovati, nýbrž vejš obmezenému nám všem nejmilostivěj představenému J[eho] M[ilost] Cí[sařská] panu vrchnímu řiditeli <a spolu podkomořímu >, o tom i hned

fol. 3v

poslušnou, věrnou, a okolostojícnou správu učiniti, a slovem: ve všem se tak chovati chci, jakž na šlechtného, poctivého a věrného přísežného muže přísluší; k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená /od hříchu prvopočátečního neposkvrněna/ Panna Marija, rodička Boží, a všickni Boží svatí>, amen.

4.3 Přísaħa rychtáře městského

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně Mariji, Matce Boží, a všem Božím svatým> též¹⁹⁰ <nejjasnějšímu, nejpremoženejšímu, a veliko mocnému knížeti a panu panu *Františkovi* toho jména prvního, volenému římskému císaři v *Germaniji* a v *Hierusalemie* králi, vejvodě v *Lotrinczu* a *Baaru* a velkému vejvodě v *Toscanie*, panu panu všech nejmilostivějšímu, dědicům a budoucím Jeho Milosti králům českým> <J[eho] M[ilost] Císařské¹⁹¹ paní paní nás všech nejmilostivější>¹⁹²

¹⁹⁰ Vložená marginální poznámka: jejich cí[sařské] král[lovské] apoštol[ské] milosti, královně a císařovně Mariji *Theresiji*, paní paní nejmilostivější.

¹⁹¹ Odkaz na marginální poznámku: <Mariji Theresiji>.

¹⁹² Škrtnutý text nadepsaný nad předchozím škrtnutým textem.

/nejjasnějšímu a nej/ne/přemoženějšímu velikomocnému knížeti a panu panu <Josephovi> /Leopoldovi/ toho jména druhému, římskému císaři, uherskému a českému králi, panu panu nad všech nejmilostivějšímu;/¹⁹³ že v té povinnosti rychtářské, do které jsem při J[eho] Mil[ost] Císař[ská] komorním měst[ě] N: povolán,

fol. 4r

/se chci/ věrně a pravě <se> chovati, předně čest a chválu Boží <víru svatořímskou katolickou samospospitedlnou vyhledávati, ji vždycky zastávati, v ní až do své smrti setrvati> /vyhledávati/, pravdu velebiti a křivdu tupiti, vše jedno stejného práva, jednomu každému, buď domácímu neb přespolnímu, jak chudému, tak bohatému, spravedlivě udělovati; co mně kdy od J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pana vrchního ředitele <spolu podkomořího> nám všem nejmilostivěj představeného, neb od ouřadu konšelského praveného měst[a] N: poručeno bude, to vše povinně, a ochotně vykonati, všechny mně svěřené věci v tejnosti zachovati, dobře, poctivě a užitečně Jeho Mil[ost] Císařské, i vsí obci obmezeného měst: N: jakž <nejvyšší> /dokonalý/ rozum a možnost má postačí, při mně obmejšleti, i skutečně a splynosti, bez ušetření kohokoliv fedrovati, žádných škod a neřádův jak sám nečiniti, tak taky jinším činit nedopouštěti a nepřehlížeti, nýbrž je vždyckny skutečně přetrhovati, neohlížejíce se na přízeň, neb nepřízeň,

fol. 4v

přátelství neb nepřátelství, dary, bázeň neb strach, ani pro kterou jinou věc; a kdybych cokoliv zvěděl, že by se proti Pánu Bohu, církvi jeho svaté katolické, též vrchnosti mé nejmilostivější jako i zdejší obci buď řečí neb skutkem předsebralo a působiti chtělo, tehdy to nikoliv nezatajovati, ale ihned Jejich Mil[ost] Cí[sařská] panu vrchnímu řediteli, <spolu podkomořímu> a ouřadu konšelskému oznámiti, a jiné vše vykonati, co k této povinnosti rychtářské a dobrému poctivému muži činiti přísluší; toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená /od hříchu prvopočátečního neposkvrněna/ Panna Marija Matka Boží a všickni /Boží/ svatí>, amen.

fol. 5r

4.4 Příklad starších obecních

My N: N: přísaháme Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené Panně Mariji, od počátečního hříchu neposkvrněné rodičce Boží i všem Božím svatým>, též ¹⁹⁴ <nejjasnějšímu,

¹⁹³ Znak pro vložený text vepsaný obyčejnou tužkou, odkazuje na marginální poznámku v poznámce pod čarou číslo 191. Byla dopsána později obyčejnou tužkou, pravděpodobně proto, že původní odkaz na poznámku se ztrácí ve škrtném textu, viz. Obr. 2.

¹⁹⁴ Marginální poznámka: jejich císařské královské apostoľské milosti královně a císařovně Mariji Theresiji panní panní nejmilostivější.

nejnepřemoženějšímu a veliko mocnému knížeti, a panu panu *Františkovi* toho jména prvnímu volenému římskému císaři, v *Germaniji* a v *Hierusalemie* králi, vojvodě v *Lotrinczu* a *Baaru* a velkému vojvodě v *Toscantie*, panu panu všech nejmilostivějšímu, dědicům a budoucím Jeho Milosti králům českým> /nejjasnějšímu, nepřemoženějšímu veliko mocnému knížeti a panu panu <*Josephovi*> /*Leopoldovi*/ toho jména druhému, římskému císaři, uherskému a českému králi panu panu nás všech nejmilostivěj[šímu]/; že v tomto ouřadě obecním /*Ausshuesu*/,¹⁹⁵ do kteréhož jsme zvoleni, věrně a pravě se chovati, předně čest a chválu Boží <víru svatou katolickou, samospasytelnou vyhledávati, ji vždyckni zastávati; v ní do smrti naší setrvati> /vyhledávati/, dobře a užitečně obecní tohoto měst[a] N. vyhledávati, osobám konšelským radou upřímnou napomáhati, pravdu velebiti a křivdu tupiti, tejnost

fol. 5v

radý¹⁹⁶ až do smrti naší zachovati, chudému i bohatému, domácím i přespolním, i jednomu každému jednostejného práva udělovati, obecní věci a důchody v bedlivém pozoru míti, sirotky a vdovy obzvláště chrániti, neohlížejíce se na žádnou přízeň, nepřízeň, přátelství, neb nepřátelství, dary, připovídání, bázeň, neb strach, a neb žádnou vymyšlenou věc, co kdy nám k vyřízení k dobrému od J[eho] M[ilost] Císař[ská] pana vrchního říditele <a> neb <spolu podkomořího nám¹⁹⁷> /nám/ představeného poručeno bude, to věrně, upřímně a s ochotností vykonati, a pokudž by se co, proti naší nejmilostivější vrchnosti, buď tejně neb zjevně od kohokoliv jednati, anebo na škodu ji činiti mělo, to nikoliv nezatajovati, nýbrž to beze všeho oslejchání ouřadu konšelskému vyjeviti, a pokudž by to tu napravit nebylo, na J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pana vrchního říditele vznésti, a ve všem se tak chovati <chceme> /chci/, jakž na dobrého poctivého <lidi činiti> /člověka/ přísluší, k čemuž <nám> /mně/ dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená od hříchu prvopočátečního neposkvrněna Panna Marija a všickni Boží svatí>, *amen*.

fol. 6r

4.5 Příklad přísaha sirotčího městského

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně Mariji, Matce Boží a všem Božím svatým> též¹⁹⁸ <nejjasnějšímu,

¹⁹⁵ „Der Ausschuss“ znamená výbor nebo komise.

¹⁹⁶ Marginální poznámka: srozměněním představeného Pana [...] Ota.

¹⁹⁷ „Nám“ je vepsané a škrtnuté čtyřikrát.

¹⁹⁸ Marginální poznámka: jejich cí[sařské] král[ovské] ap[osto]l[ské] milosti královně a císařovně Mariji Theresiji panní panní nejmilostivější.

nejnepřemoženějšímu a veliko mocnému knížeti a panu panu *Františkovi* toho jména prvnímu volenému římskému císaři, v *Germaniji* a v *Hierusalemie* králi, vejvodě v *Lotrinczu* a *Baaru*, a velkému vejvodě v *Toscantie*, panu panu všech nejmilostivějšímu, dědicům a budoucím Jeho Milosti králům českým> /nejjasnějšímu, nepřemoženějšímu knížeti a panu panu *Leopoldovi* toho jména druhému, římskému císaři, uherskému a českému králi panu panu nás všech nejmilostivějšímu/, tak jakož jsem za sirotčího městského měst[a] N: zvolen, že se v té povinnosti, věrně, pravě a upřímně chovati na spravedlnosti lidské, i co by odtud obci náleželo, bedlivý pozor dáti, jak se co při gruntovním řízení vynajde a vyřídí, neb po oumrtí kdekoliv na rozdíl zůstane, to tak a nejinače tu kdež náleží

fol. 6v

do knih sirotčích pořádně vepsati, peníze sirotčí do truhly k tomu ustanovené, s pilností skládati, a na to vše poř/á/dný počet védsti, bez vůle a vědomí ouřadů, co by se na větší *sumu* vztahovalo, peněz sirotčích nevydávati, neb něco v knihách měniti, méně pak co k své potřebě užívati a neb za sebou zdržovati, nobrž vše věrně, řádně a řetedlně zoučtovati, a co bych kdy škodného na ublížení sirotkův býti seznal, to vedle své nejvyšší možnosti, neohlídajíce se na žádné dary, přátelství neb nepřátelství předcházeti, a čemuž bych sám odolati a předjíti nemohl, to pokaždé na ouřad vznésti, pakli by i tu napraveno býti nemohlo, tehdy na J[eho] M[ilost] Cí[sařká] pana vrchního říditele každého času vznášeti, a v to povinnosti tajnost ve všem zachovati, a nejinače všechno činiti chci, a mám což věrnému a upřímnému v službě ouřadní stojícímu člověku činiti náleží; tak mně toho dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija a všichni Boží svatí> *amen*.

fol. 7r

4.6 Přísaha důchodního městského

Jakož jsem do této práce za staršího správce všech a všelijakých důchodův obecních zvolený. Přisahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně Mariji,> Matce Boží, a všem Božím svatým, též¹⁹⁹ <nejjasnějšímu a velikomocnému knížeti a panu panu *Františkovi* toho jména prvnímu volenému římskému císaři, v *Germaniji*, a v *Hierusalemie* králi, vejvodě v *Lotrinczu* a *Baaru*, a velkému vejvodě v *Toscantie*, panu panu všech nejmilostivějšímu, dědicům a budoucím /též J[eho] M[ilost] C[ísařská]/ jeho milosti králům českým; též a> /římskému, uherskému a českému králi <Josephovi> /*Leopoldovi*/ toho

¹⁹⁹ Marginální poznámka: jejich císař[ské] král[ovské] apoštol[ské] milosti, <královně a> /římskému/ císař/i/<ovně Mariji Theresiji> pan/u/<ni> pan/u/<ni> /nás všech/ nejmilostivější.

jména II.²⁰⁰ /Pak/ celý obci měst[a] N: že se chci a mám v takové povinnosti věrně, pravě a spravedlivě chovati, všeckny a všelijaké důchody obecní bez umenšení jich, bedlivě přijímati a pokladnici obecní vždy na hotově chovati, a z toho toliko co by od ouřadu konšelského s vědomím starších obecních

fol. 7v

nařízeno bylo a se vlastní obecní nevyhnutelné potřeby dotýkalo, v mírnosti vydávajíc ze všeho náležitý počet činiti, co by pak na újmu neb ublížení týchž důchodův obecních čelilo, toho netrpěti, ani žádnému nepřehlížeti, sobě odtud nic nejmenšího nepřivlastňovati, nýbrž ve všem se tak věrně a upřímně chovati chci, jakž na poctivého člověka přísluší; toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená /od hříchu prvopočátečního neposkvrněna/ Panna Marija, a všickni /Boží/ svatí, amen> amen.

fol. 8r

4.7 Prísaha písaře městského /neb syndikusa/

Já²⁰¹²⁰² N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně Mariji, Matce Boží a všem Božím svatým> též²⁰³ <nejjasnějším, nejnepřemoženějším, a velikomocnému knížeti a panu panu *Františkovi* toho jména prvním volenému římskému císaři, v *Germaniji* a v *Hierusalemie* králi, vejvodě v *Lotrinczu* a *Baaru*, a velkému vejvodě v *Toscannie* panu panu všech nejmilostivějším, dědicům a budoucím jeho milosti králům českým> /římskýmu, uherskýmu a českému králi *Leopoldovi*/, že kteréž věci svědomí k soudům městským od susedův tohoto měst[a] N: přijímati budu, v tom tejnost zachovám a v té službě a práci <písařství městského> /syndikuský/, při ouřadě <purgkmistra> /purgkmistrskému/ a konšelův měst[a] N: věrnost a tajnost rady²⁰⁴ zachová/va/ti, a věrně i pravě chudému i bohatému činiti <chci>, /neméně magistrátu/ obci a susedstvu ochotně a vydatně sloužiti chci

²⁰⁰ Římská číslice II.

²⁰¹ Marginální poznámka napravo: novej formulář přísaze písaře městského na listu.

²⁰² Marginální poznámka nalevo druhá, částečně nečitelná kvůli vazbě knihy: méně jich cí[sařské] kr[álovské] apoštolské milosti [...]. toho jména druhému římskému císaři panu panu nás všech nejmilostivějším.

²⁰³ Marginální poznámka nalevo první: jejich císař[ské] král[ovské] apoštol[ské] milosti, <král/i/ovně a> římskýmu císaři/i/<ovně Mariji Theresiji> /<Josefovi> toho jména druhé<ho>/mu/ a pann<a>/u/ pann<a>/u/ /nás všech/ nejmilostivějšího/mu/.

²⁰⁴ Vložená marginální poznámka: opatrnost spisův, knih a lejster městských i obecních.

/neméně vejnosy právní srozuměním magistratuálních osob jakž dokonalý rozum můj a možnost postačuje spravedlivě vynášeti chci/, toho jinače nečiníce, pro přízeň i nepřízeň, pro dary i pro nedary, přátelství i nepřátelství, ani pro žádnou vymyšlenou věc; toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená, od hříchu prvopočátečního neposkvrněna Panna Marija, Matka Boží a všickni Boží svatí> *amen*.

4.8 Příklad přísaha kontribučního městského

Já N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené a od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně Mariji, Matce Boží a všem Božím svatým>, též jejich císař[ské] královské apoštolské milosti <královně a> /římskýmu/ císaři/i/ <ovně Mariji Theresiji>, /uherskýmu a českému králi <Josephovi> /Leopoldovi/, toho jména druhému/, panu panu²⁰⁵ /nás všech/ nejmilostivější/mu/, že v tomto ouřadě kontribučenském do kteréhožto ustanovený jsem se věrně a spravedlivě chovati <chci> a ve všem tak jak *Patent Systemální* vyměřuje vždy pokračovati /chci/ jak *ordinaruj Kontribuční*, tak jinší daně zemské, dle obdržené /sub/ *Repartice* na sousedy v Bohu milé spravedlnosti s vědomím purgmistra a starších obecních rozvrhovati; vyupomínané peníze na patřící místo odváděti jednomu každému do knížky odvod²⁰⁶ zapisovati a tak ve všem náležitou pořádnost védsti; sobě nic nepřivlastňovati /připovídám a taky tak plniti musím/, v čemž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená, od hříchu prvopočátečního neposkvrněna Panna Marija, /Matka Boží a/ všichni /Boží/ svatí> *amen*.

4.9 Příklad přísaha kantora

Já N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, též jejich cí[sařské] krá[lovské] apošt[olské] milosti římskýmu císaři, uherskému a českému králi Leopoldovi toho jména druhému panu panu nás všech nejmilostivější[mu], pak záduší chrámu Páně měst[a] N. založení s[vatéh]o N: N: že v té povinnosti kantorské ku kteréž jsem zvolený chci a mám v příčině službách Božích a funděovaných mše svatých na churu /pilný býti/ pak při funusech lidem osadním neb přespolním v [?] spravedlivě se chovati, pro čest a chválu Boží figurální muzice pilnost

²⁰⁵ Původně „panní panní“, byly škrtnuté obě „i“ a druhé n přepsáno na „u.“

²⁰⁶ Vložená marginální poznámka: peněžité a všeliké bonificace a porášky záuplna.

vynasnazovati, zádušní instrumenta krom v potřebách zádušních nerozpučovati, nobrž v almarách moci inventáře

fol. 9r

podopatrování jmíti bez povolení <po[.....]>²⁰⁷ J[eho] M[ilost] pana děkana a počet vedoucího nic neodcizovati, ani skrze kostelníka ze zádušních peněz zaopatřovat nechati, nobrž jedním slovem se tak chovati, jak na poctivýho člověka přísluší, nemejně v cvičení dítek v normálních školách všemožně nápomocen býti. Toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, amen.

4.10 Příklad starších kostelníkův aneb úředníkův zádušních /městských/

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně Mariji, Matce Boží a všem Božím svatým> též záduší chrámu Páně </v/ městu /Pardubicích/ N: založení s[vaté]ho²⁰⁸ N: N:, že v této povinnosti ku kteréž jsem zvolený> /v městě N:/²⁰⁹ a za ouřední <ka neb /a za staršího/ kostelníka téhož> /těch/ záduší /přijatý/ <dosazený> /v tý mě svěřený službě/ chci a mám se v přijímání i zase vydávání, jak peněz, obilí, tak i jinších věcí zádušních mně svěřených, věrně, upřímně, <a> spravedlivě /a poslušně/ chovati, všeckny a všelijaké důchody, k záduší náležející bedlivě přijímati, a od jednoho každého čím kdo povinen jest, upomínati, žádného v tom neušetřovati, to vše, co k záduší patří a náleží, upřímně a spravedlivě /opatřovati /od škody chrániti/ co by k dobrému záduší od dobrodinív dáno bylo, bez vědomí *jemnost pána* děkana nepřímati, / nic nejmenšího vědomím mým

fol. 9v

nevypouštějíce <vyjeviti> do příjmu uvozovati, <a neb o tom správu učiniti> nic nejmenšího nezatajovati, při vydání mírnost zachovati, bez vědomí též povolení <jak> J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pána <vrchního řiditele, tak pana faráře>²¹⁰ nic nečiniti a nevydávati, lidem buď osadním, neb přespólním jak od peněz, <neb obilí> tak <neb> jinších zádušních věcí nerozpůjčovati a co by se tak s vědomím /pánův představených/ zapůjčilo, to pilně zapisovati, a zase častně zvyupomínati, dobře a užitečně tohož záduší vedle nejvyšší možnosti své, což ke cti a chvále Boží a záduším <N.> patří s pilností vyhledávati, ze všeho náležitý počet každého

²⁰⁷ Silně přeškrtnuté černým inkoustem, nečitelné.

²⁰⁸ Vložený škrtnutý text: <Bartoloměje, z Janna, a Panny Marije na Wistekově>.

²⁰⁹ Vložený text: /že jsa já za staršího kostelníka neb zádušníka/.

²¹⁰ Vložená marginální poznámka: zádušního správce.

roku učiniti, a co by na ublížení a škodu tohož chrámu Páně a záduší bylo, toho nedopouštěti, žádnému nepřehlídati a nezatajovati, nýbrž to vše představenému J[eho] M[ilost] Cí[sařská] panu vrchnímu řídíteli, panu faráři, /děkanovi/ a ouřadu zádušnímu

fol. 10r

časně oznámiti, a ve všem se tak chovati chci<eme>, a povinní budeme, jakž poctivýmu /muži/ lidem činiti přísluší; <k tomu nám> /tomu mně/ dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marije Matka Boží>, <a všichni svatí>, *amen*.

4.11 Přísa ha mladších kostelníků v městech ut folio 35²¹¹

4.12 Přísa ha slanaře neb solní v městě

Jakož jsem za slanaře, abych sůl k užítku obce této kupoval, i tak prodával, volen: *Přísahám* Pánu Bohu všemohoucímu, a jeho Božské milosti, <blahoslavené Panně Mariji, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží a všech Božím svatým>, že v té práci jsa pilen důchodu tohož s užítkem obce toho se věrně, pravě i spravedlivě mívajíc vždycky sůl v solnici k prodeji i v krámě obecním a při prodávání ji v míře, aniž jinače žádného fortele nepotřebujíc chovati budu. Toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahos[lavená] Panna Marija a všickni svatí, *amen*.

fol. 10v

4.13 Přísa ha správcův nad špitálem při městě Pardubicích

Přísaháme Pánu Bohu všemohoucímu, jeho s[va]té Božské milosti, <blahoslavené Panně Mariji, od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží, a všem Božím svatým>, též²¹² <nejjasnějšímu, nejnepřemoženějšímu a veliko mocnému knížeti a panu panu *Františkovi* toho jména prvnímu volenému římskému císaři, panu panu všech nejmilostivějšímu, dědicům a budoucím Jeho Milosti králům Českým> /J[eho] M[ilost] Císařské krá[lovské] apoštolské milosti, římskýmu císaři, uherskýmu a českýmu králi *Leopoldovi*, toho jména druhému panu panu nás všech nejmilostivějšímu/; tak jako jsme za správce špitálu při městě Pardubicích

²¹¹ Vložený nadpis, napsané kurzívou, odkazuje na folio 35.

²¹² Marginální poznámka: <jejich císař[ské] král[ovské] apoštol[ské] milosti, královně a císařovně Mariji Theresiji panní panní nejmilostivější>.

zřízení, že se v té povinnosti věrně a upřímně chovati budeme, všechny příjmy peněžité, i obilné na bedlivém pozoru majíce, chudým budem v témž špitále zůstávajícím náležitou *porci* vydávající spravedlivý počet ze všeho činiti, k týmž chudým, aby řádně a pobožně

fol. 11r

živi byli, a modlitby v kostele pilně vykonávali, tím častěji, a nejméně dvakrát do týdne²¹³ dohlížeti, a aby jim od žádného v ničemž se nic nezkracovalo, na péči míti chceme, a ve všem se s J[eho] M[ilost] Cí[sařská] panem vrchním řiditelem jakožto vrchní *inspecti* od nejmilostivější vrchnosti sobě poručenou majícím a představeným řídití a spravovati připovídáme. Toho nám dopomáhej Pán Bůh všemohoucí <blahoslavená Panna Marija> a všickni svatí, *amen*.

fol. 11v

4.14 Příklad přísaha správce nad dvorem obecním

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, jeho s[va]té Božské milosti, <blahoslavené Panně Mariji od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží> a všem Božím svatým, též celé obci této města Pardubic nad Labem. Jsouce za správce dvoru obecního, a případností k němu patřících zvolený, slibuji že v této práci při polech a lukách bedlivost míti, v tom obecného dobrého s plyností vyhledávati, při sečení a hrabání luk, též setí a klížení obilí všelikého, věrně a upřímně se chovati, do stodoly k mlacům s plyností dohlížeti a cokoliv buď peněz za trávy a sena z luk, též v slámě neb na zrně obilí příjmu, z toho spravedlivý počet činiti, a v tom ve všem s panem *primátorem* a předním starším obecním se spravovati bez vůle a vědomí jejich žádnému nic z luk, z polí ze stodoly ani z špejcharu nevydávati, a v tom ve všem

fol. 12r

tak jak na věrného člověka sluší a náleží se chovati chci, toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahoslavená Panna Marija a všichni svatí, *amen*.

4.15 Příklad přísaha správce neb počet vedoucího kasy milosrdnejch skutkův

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu <jeho Božské milosti, blahoslavené Panně Mariji, Matce Boží, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné,> a všem Božím svatým, též²¹⁴

²¹³ Zapsáno jako „týhodne.“

²¹⁴ Vložená marginální poznámka: jejich císařské] královské] apoštol[ské] milosti královně a císařovně Mariji Theresiji panní panní nejmilostivější.

<nejjasnějšímu, nejnepřemoženějšímu a velikomocnému knížeti a panu panu *Františkovi* toho jména prvním, volenému římský<mu> císař<i>/ovně/ pan<u>/í/ pan<u>/í/ všech nejmilostivější<mu>, dědicům a budoucím <jeho> /její/ milosti králům český<m>>, jakož jsem za správce nad *jedním tisícem* kop míšeňských peněz slově skutků milosrdných od neb[oštíka] Michala Černého, souseda někdejšího pardubského kšaftem

fol. 12v

odkázaných, nařízený, slibuju že se v té povinnosti spravedlivě chovati budu, ty peníze, jenž milosrdný slují, toliko samým chudým lidem a řemeslníkům, kteří by se živiti chtěli pod dostatečné zaručení s povolení pana purkmistra a konšelův města Pardubic půjčovati, a co se komu zapůjčí, a na to složeno bude, to sobě bedlivě zapisovati, a žádnému sousedu možnému, aniž komukoliv jinšimu z takové sumy nic nepůjčovati, nýbrž kdyby se co takového činiti chtělo, to na J[e]ho M[i]lost] Cí[sařská] pana vrchního ředitele představeného neprodleně vznésti, a z téhož tisíce kop náležitý počet, nic za sebou nezadržující, učiniti, a jej plně obci, když se jinší počty řídí a vyhlašují, také dáti zjevně činiti a *publicírovati*, a to všechno což kšaft dotčeného Michala Černého strany týchž peněz sebou přináší a poroučí činiti chci. Toho mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí <Panna Marija,> a všickni svatí, *amen*.

fol. 13r

4.16 Příklad přísaha volencův

My N: N: přísaháme Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně Mariji, Matce Boží a všem Božím svatým,> jakož jsme od *magistrátu* a obce města N. za volence k budoucí obnově rady a jiných ouřadův jmenování, že v tomto povolání chceme upřímně a věrně podle dobrého svědomí osoby k všelikým ouřadům spůsobně voliti, kterýž by nejen bohabojné byly, alebrž i dobré obecné zvelebovati, a měšťanstvo náležitě řídití mohli, nečiníce to pro přátelství neb dary, ani jiný zisk, to pak mni naše přednešené zdání v tejnosti až do smrti zachovati chceme a máme, tak nám toho dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija a všickni svatí,> *amen*.

fol. 14r

4.17 Příklad přísaha hajných městských

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené Panně Mariji od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží> a všem Božím svatým, jakož tak nyní ve všech lesích J[e]ho M[i]lost] Císařská nás všech nejmilostivější panni lepší hospodářství než se až posavad' dalo,

nejmilostivěj poroučet račeji, že v té povinnosti na nás složené budeme ve všem věrně a právě činiti, lesy obecní pilně opatrovati, tak aby v nich žádný, buď on kdo buď, bez majícího od J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pana <hejtmana> /vrchního/ písebného vejказu, jako i bez vědomí k tomu cíli a konci ustanoveného *sequestratora* nic nesekal a neporážel, bez ohledů osob věrně pozorovati, a toliko co tímž panským výkazem vyměřeno bude z lesův vyvázet dopouštěti, a co by se tak proti tomu od kohokoliv činit chtělo, toho nižádným způsobem, žádnému netrpěti, alebrž na téhož J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pana <hejtmana> /vrchního/ *sequestratora* zněsti vše pravdivě jakž samo v sobě jest, nepřijímajíc za to darův žádných, aniž sobě nic na škodu týž obce N: N: neosobujíc, tak nám toho dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija> a všichni svatí, amen.

fol. 14v

4.18 Příklad přísaha podrušských rychtářů při městě

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené Panně Mariji od počátečného hříchu neposkvrněné Matce Boží> a všem Božím svatým, tak jakož sem od J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pana vrchního za rychtáře ²¹⁵ <pardubického> vyvolen, že v týž povinnosti rychtářské se chci, a mám, jakž na poctivého člověka přináleží, věrně, právě a spravedlivě <se> chovati: předně cti a chvály Boží, též Jeho Milosti Císařské dobrého bedlivě vyhledávati a coby na škodu a proti Jeho M[ilosti] Císařské bylo, toho žádnému nepřehlídati, anobř ihned a <na> /u/ J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pana vrchního a pana sirotčího předněsti, a ant by z podruhův vesnických bez vrchnostenskýho povolení se sem kterež přistěhoval,²¹⁶ je jí hned při J[eho] M[ilost] Cí[sařská] kanceláři siročenským oznámiti, děti rodičův živých, též sirotky při stav[.]cích vždy svědomitě zapsat dáti, a jich mlčením nikoliv o pomíjeti, /jednomu/ <jenom> každému Bohu jmilou spravedlnost činiti a v tom na žádné dary, přátelství, /ani/ <[?]> nepřátelství, přízeň, neb nepřízeň se neohlížeti, slovem ve všem tak, jakž na věrného podaného přináleží se zachovati, k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija> a všichni svatí, amen.

²¹⁵ Vložená marginální poznámka: podrušského za branou zelenou při městě Pardubic.

²¹⁶ Vložená marginální poznámka: aneb i <ze> z celej se tu /kdo/ povaloval.

4.19 Přísaha rychtářů rychetních

Já²¹⁷ N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně a Matce Boží Mariji> i všem Božím svatým, že tak, jakož jsem já od J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pana vrchního řiditele, všem nejmilostivěj představeného, k povinnosti rychetnické povolán, a za rychetníka v rychtě N: zvolen, a jak rychtářům, tak všem lidem v obcích těch v týž rychtě se vynacházejících vesnic moci vrchnostenskou představený, tak taký v témž ouřadě rychetním chci a mám se tak, jakž na poctivého člověka a řádného rychetníka přináleží věrně, právě, upřímně, spravedlivě a příkladně chovati, předně <cti> /čest/ <a chváli> Boží, též J[eho] M[ilost] Cí[sařská], i vše obecního dobrého bedlivě vyhledávati, co by koliv třeba v tom nejmenším na škodu a proti J[eho] Mil[ost] *Císařské*, obcích neb kohokoliv, buď z těch vesnic neb cizího bylo, toho sám nečiniti, jinším rychtářům méně komu jinému z těch mně svěřených vesnic nepřehlídati, nýbrž to podle mé /nejvědsí/ <nejvyšší> možnosti předcházeti, a co bych sám dobře napraviti nemohl, to žádným způsobem netajiti, nobrž se z opravdivou okolostojností /na/ J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pan<u>/a/ vrchní/ho/mu řiditel<i>/e/ <všem nejmilostivěji představenému> bez nejmenšího odkladu zaněsti

fol. 15v

<při samospasitedlném s[va]tém římském katolickém náboženství netoliko sám> s <mejma /přináležejícíma/ přináležícími pevně setrvati, alebrž také jak domácí obec k tomu přidržovati, tak taky v ostatních mně v týž rychtě svěřených obcích na todle možnosti šetřiti>, cokoliv mně buď od J[eho] M[ilost] Cí[sařská] pana vrchního řiditele, /neb ostatních správců/ <neb kteréhokoliv pana oficíra> z nařízení /zemského/ <zemského> *patentálního* neb činého ouřadně potřebného poručeno bude, to nejen já sám se vši ochotností poslušně zachovati, nobrž i také při ostatních rychtářích mě svěřených přísně naříditi, a aby se to tak ochotně a bezpečně stalo, na to se vši ostrostí nastupovati, v rozvrhování všech jakékoliv jména míti mohoucích rychetních povinnosti bez nejmenšího ušánování moje obce, Bohu milou spravedlnost vždy před očima míti, outrat co nejvejš možné spořiti, obzvláště pak na to šetřiti, by předně *kontribuce* a jinší zemské daně, povinnosti robotné, dluhy důchodenské, obročenské, siročenské

²¹⁷ Marginální poznámka: sub fol[io] 20. se i tato formule vynachází na 24. rychet[ní] rychtáře.

a zádušní, ochotně zapravované byly, a pokudž bych na kterým rychtáři tu nejmenší váhavost znamenal, na něj přísně nastoupiti, naproti tomu váhavého dlužníka co nejostřeji trestem, neb *sequestrací* k ochotnému složení jeho povinnosti přísně přidržeti, ostatně co by jeden, neb druhý rychtář v rozepřích všelijakých sám s konšely svými spravedlivým rozsudkem srovnati nemohl, a na mě k rozsudku zanesl, to dle Bohu milé spravedlnosti, bez ohledů <na> jednoho neb druhého, dle mé nejvyšší možnosti rozsouditi, pokudž bych však ani já tomu zadosti učiniti nemohl, tehdy povinnen býti mám to na patřící místo s /o/pravdivou okolo stojícností, upřímně zaněsti na rychtáře v týž rychtě mně svěřené, vždy záhy nastupovati, aby oni se všemi jim svěřenými sousedy, ve všech povinnostech v dokonalé pořádnosti stali, s nima na všech řádný rejstříky vedli, a všechno to co jeden, neb druhý na tu, neb jinou povinnost odvede, rychtářové hned při odvodu jim

řádne zapsali, žádnýma penězi sem zakládali, nobrž všechny povinnosti jak ochotně vyupomínávaly, tak taky k ouřadům, kam co patří, neodkladně odvozovali, a tak vše to věrně a bedlivě zachovati, touto těžkou přísahou slibuji, a připovídám, jakož také povinen býti mám, k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija Matka Boží, a všichni svatí,> amen.

4.20 Příklad přísahy rychtářů vesnických

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené Panně Mariji, od počátečního hříchu neposkvrněné, Matce Boží, i všem Božím svatým,> tak jako sem od J[eho] M[ilost] Císař[ská] pana vrchního říditele, k povinnosti rychtářské povolán, a zvolen byl, že v témž ouřadě rychtářském chci, a mám, jakž na poctivého člověka přináleží, věrně, pravě, upřímně, a spravedlivě se chovati, předně cti, a chváli Boží, též J[eho] M[ilost] Císařské, i obecního dobrého, bedlivě vyhledávati, co by na škodu, a proti J[eho] M[ilost] Císařské, též obci bylo, toho žádnému nepřehlídati, nýbrž to podle své nejvyšší možnosti předcházeti, na sobě dobrý příklad dávati, různých všelijakých vad, lhaní, zlořečený hampejzi, a co by proti Pánu Bohu, a přikázání jeho svatému čililo, přetrhovati, a čemu bych sám zkoušeli odolati nemohl, mlčením netajiti, nýbrž

na J[eho] M[ilost] Cí[sařské]ho pana /vrchního/ <hejtmana> mně představeného to /zaněsti/ <vzněsti>, vše spravedlivě, jak samo v sobě jest, oznámiti, sirotky a vdovy obzvláště chrániti, a jednomu každému jak chudému, tak bohatému, přespólnímu, i domácímú spravedlivě /činiti/ <činiti>. /aniž/ <aniž> komu jinému nespravedlivě činiti nedopouštěti, a v tom se na žádné dary, přátelství, neb nepřátelství, přízeň, neb nepřízeň <ani žádné kořisti> neohlídati, s konšeli, a spolu sousedy svými, /patričnou/ <všelijakou> svornost zachovati, žádného z nějakého <starého> hněvu, neb nepřátelství neutiskovati, na ně <se> nepři<štívatí>/ctivati/;²¹⁸ <v rozvrhování *kontribuce*, a jiných daních, Bohu milou spravedlnost, a stejnost zachovati, je z pilnosti zvyupomínati, a tu kde náleží časně odvozovati, s penězi se nezakládati,> a coby koliv v potřebách J[eho] M[ilost] Cí[sařs]kých od J[eho] M[ilost] Císařského pana /vrchního/ <hejtmana>, neb správcův mně představených poručeno bylo, <ochot> /ocho/tně a poslušně bez odmlouvání i jiné všechno, co k tomu ouřadu rychtářskému, a věrnému poddanému přísluší,

fol. 18r

vykonati chci, a povinen budu, <ostatně ale, ne toliko sám, při samospasitedlném svatém římském náboženství pevně setrvati, alebrž také k tomu manželku mou, dítky, a čeládku domácí, jako i ostatní všechny obyvatele obce, mně pod právní správu svěřené, pilně přidržeti, a aby všichni dle nejvyšší možnosti při službách Božích, a vyučování dítek u víře katolické se vždy najíti daly, pozorovati, i dále taky na to, aby žádný kacířský vyslanci, a podvodníci, jako i kacířské knihy vlouzené a přechovávané nebyly, bedlivě šetřiti, a jak nejdříve by proti někomu podezřelost se vyskytla, to beze všeho prodlení J[eho] M[ilost] Cí[sařská] panu /vrchnímu/ <hejtmanu> oznámiti, jako i taky všechno, což by k zachování, /ostatní co by k zachování/ a rozšíření samospasitedlného svatého římského náboženství, a k odvrácení neb vykořenění bludu kacířského mně <vždy> /vždy/ mo[.]ního bylo, činiti chci, a mám, tak my dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, blahoslavená a od hříchu prvopočátečného neposkvrněná Panna Marija, Matka Boží, a všichni svatí> /k tomu mi dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, amen./ Amen.

²¹⁸ Vložená marginální poznámka: při rychtářů v [...]ých břehách od [...] 8/5 taky vejslovně se zavazuju všechny vrchnostenský potřeby k vázání dříví věrně opatrovat nic neodcizit a taky jinýmu co odcizit nepovolovati.

4.21 Příklad 24 rychtářů rychetních

*Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené, od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Panně a Matce Boží Mariji, i všem Božím svatým,> že tak jakož jsem já od J[eho] M[ilost] Cís[aršská] pana vrchního ředitele všem nejmilostivěj představeného, k povinnosti rychetnické povolán a za rychetníka v rychtě N: zvolen, a jak rychtářům, tak všem lidem v obcích těch v týž rychtě se vynacházejících vesnic moci vrchnostenskou představený, tak taky v témž ouřadě rychetním chci, a mám, se tak jakž na poctivého člověka, a řádného rychetníka přináležeti věrně, pravě, upřímně, spravedlivě, a příkladně chovati, předně cti a chvály Boží, též *J[eho] M[ilost] Císar[šská]*, i vše obecního dobrého bedlivě vyhledávati, co by koliv třeba v tom nejmenším na škodu a proti *Jeho Mil[ost] Císaršské*, obcích, neb koho koliv buď z těch vesnic neb cizího bylo, toho sám nečiniti, jinším rychtářům, méně komu jinému z těch mně svěřených vesnic nepřehlídati, a co Bůh sám dobře napravit nemohl, to žádným způsobem netajiti, noprž z opravdivou okolostojící J[eho] M[ilost] Cís[aršská] panu vrchnímu řediteli všem nejmilostivěj představenému bez nejmenšího odkladu zanesti, <při samospasitedlném s[va]tém římském katolickém náboženství netoliko*

fol. 20v

sám s mejma přináležícími pevně setrvati, alebrž také jak domácí obec k tomu přidržovati, tak <taky> v ostatních mně v týž rychtě svěřených obcích na to dle možnosti šetřiti>; cokoliv mně buď od J[eho] M[ilost] Cís[aršská] pana vrchního ředitele neb kterého koliv *oficíra* z nařízení zemského *patentalného* neb jiného ouřadně potřebného poručeno bude, to ne jen za sám se vši ochotností poslušně zachovati, noprž i také při ostatních rychtářích mně svěřených přísně naříditi a aby se to tak ochotně a bezpečně stalo, na to se vši ostrostí nastupovati, v rozvrhování všech jakékoliv jména mýti mohoucích rychetních povinností bez nejmenšího ušarování moje obce Bohu milou spravedlnost vždy před očima mýti, outrat co nejvejš možné spořiti, obzvláště pak na to šetřiti, by předně *kontribuce* a jinší zemské daně, povinnosti robotné, dluhy důchodenské, obročenské, syrotčenské a zádušní ochotně zapravované byly, a pokudž bych na kterém rychtáři tu nejmenší váhavost znamenal, na něj přísně nastoupiti, naproti tomu váhavého dlužníka co nejostřeji trestem neb *sequestrací* k ochotnému složení jeho povinností přísně přidržeti, ostatně co by jeden neb druhý rychtáři rozepřích všelijakých sám s konšeli svými spravedlivým rozsudkem srovnati nemohl, a na mně k rozsudku zanesl, to dle Bohu milé spravedlnosti bez

ohledů na jednoho neb druhého dle mé nejvyšší možnosti rozsouditi, pokudž bych však ani já tomu za dosti učiniti nemohl, tehdy

fol. 21r

povinnen býti mám to na patřící místo z opravdivou okolostojícností upřímně zanésti, na rychtáře v týž rychtě mně svěřené vždy záhy nastupovati, aby oni se všemi jim svěřenými sousedy ve všech povinnostech v dokonalé pořádnosti stály, s nima na všechno řádný rejstříky vedly, a všechno to co jeden neb druhý na tu neb jinou povinnost odvede, rychtářové hned při odvodu jim řádně zapsali, žádnýma penězi se nezakládali, nobrž všechny povinnosti jak ochotně vyupomínávali, tak taky k ouřadům kam co patří neodkladně odvozovali, a tak vše to věrně a bedlivě zachovati, touto těžkou přísahou slibuji a připovídám, jakož také povinnen býti mám, k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija Matka Boží,> a všichni svatí, amen.

fol. 21v

4.22 Přísaha konšelů měských

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené Panně Mariji, a od počátečního hříchu neposkrvněné Matce Boží, i všem Božím svatým,> že v této povinnosti konšelské, ku kteréž jsem <na místě J[eho] M[ilost] C[ísařská] slavné komory říšské [.] P[.] hejtmana> /od nynějšího nového, skrze J[eho] M[ilost] C[ísařsk]ej ouřadů vrchno[eč]ních stvrzeného <vrchního> rychtáře/ zvolený, chceme /chci/ a máme /mám/ věrně a pravě se chovati, předně cti a chváli Boží a J[eho] M[ilost] C[ísařská] i obecného dobrého bedlivě vyhledávati, a vedle rychtáře nám /mně/ představeného, jednomu každému spravedlivě činiti, jemu ve všem slušném <v radě a přímlovách napomohati> /raditi/, pravdu velebiti, křivdu tupiti, <obzvláště v rozvrhování *kontribuce*, a jiných povinností spravedlnost zachovati, a> rozličných domácích outrat postraních, šetřiti, <neřádi> /nepořádky/ jakéž koliv přetrhovati, jich žádnému nepřehlídati, a mlčením <nepomíjeti, bohabojný katolický život /křesťanský život/, dle samospasitelného svato římského /mého/ náboženství védsti> /neopomíjeti/, dobrý a chvalitebný příklad na sobě ukazovati, sirotky a vdovy obzvláště chrániti, jim ani žádnému jinému křivdy nečiniti,

fol. 22r

<aniž> jinému činiti nedopouštěti, jednomu každému, jak chudému, tak bohatému, přespolnímu i domácímu spravedlnosti udělovati, z nepřátelství neb <jakož> /jakouž/ koliv vymyšlenou

příči<nu>/nou/ nic nečiniti, <a coby> /a coby/ koliv v potřebách J[eho] M[ilost] C[ísařská] neb obecních od p[ana] <hejtmana> /vrchního/, neb správcův představených nám /mně/ poručeno bylo, to ochotně bez odmlouvání vykonati, a náležitou poslušnost zachovati, a v tom ve všem jakž na dobré lidi, /dobrého člověka/, věrné/ho/ <podané> /poddaného/ přísluší činiti, chceme /chci/, a povini budeme /budu/, k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija a všichni svatí>, amen.

fol. 22v

4.23 Příklad přísaha vesnických starších obecních

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu <blahoslavené Panně Mariji, od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží, i všem Božím svatým>, že v tom na mě složeném ouřadě starší obecním se chci věrně a spravedlivě chovati, obecní dobré vždy vyhledávati, užitečně na pozor mýti, peníze týž obce N: se scházející pospolu zachované mýti, s nimi se nezakládati, a bez dovolení rychtáře, a konšelů z nich nic nevydávati, vydání <dle> /nikam jinam než/ na samé obecní potřeby /obráti/, jedním slovem se tak chovati chci a připovídám jakž na poctivého, věrného člověka přináleží, k tomu mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija a všichni Boží svatí,> amen.

fol. 23r

4.24 Příklad přísaha aneb závazek kostelníků starších veských

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <jeho svaté Božské milosti, blahoslavené Panně Mariji, od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží a všem Božím svatým, též J[eho] M[ilost] Císařské, a královské /Mil[osti]/ Mariji Theresiji, nejmilostivější panní panní,> tak jakož jsem za kostelníka staršího, k záduší kostela N: ve vsi N: zvolený, slibuji, že se chci v té povinnosti věrně a pravě chovati, na všelijaké důchody téhož záduší bedlivě pozorovati, je zvelebovati, pilně upomínati, u vydání náležitou mírnost zachovati, a vždyckni při službě Boží přítomen býti, a v kostele při vykonání práce církevní, i v jiných zádušních dobrého se tejkajících příčinách, pilně a poslušně se chovati, a tím užitečného dobrého téhož záduší vyhledávati, peněz zádušních bez povolení ouředního J[eho] M[ilost] C[ísařská] pana <hejtmana> /vrchního/ p[ana] faráře, též bez vědomí p[ana] sirotčího nikam nevydávati, počet ze všeho spravedlivý činiti, a ani vydání peněz

žádných kostelních v svých potřebách neutracovati, a za sebou nezadržovati, k tomu mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija a všichni svatí,> amen.

4.25 Příklad aneb závazek mladších kostelníků veských

Já N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <jeho svaté Božské milosti, blahoslavené Panně Mariji, od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží, a všem Božím svatým, a též J[eho] M[ilost] Císařské a královské mil[osti] Mariji Theresiji, paní paní nejmilostivější,> tak jakož jsem za kostelníka mladšího, k zádušší kostela svatého N: ve vsi N: zvolený, slibuji že se chci v té povinnosti věrně a upřímně chovati, na všeliké důchody téhož záduší bedlivě pozorovati, a k rozmnožení a dosazení jich staršímu kostelníku pilně napomáhati, u vydání jich mírnost, osobně přítomen býti, a při vykonávání práce /církvní/ v kostele <církvního>, neb v jiných příčinách zádušního dobrého se tejkajícího,

fol. 24r

pilně a poslušně se chovati, a tím užitečného dobrého témuž záduší vyhledávati: při počtu nic co by záduší škodného bylo, a se buď z příjmu vypouštěti, neb vydáním zvejšiti chtělo, netajiti, k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija, a všichni svatí,> amen.

fol. 24v

4.26 Příklad hajných drábů

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <jeho svaté Božské milosti, blahoslavené Panně Mariji od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží, a všem Božím svatým, též> J[eho] <M[ilost] C[ísařská] <mně> /a králo[vské] mil[osti]/ mé nejmilostivější /a nejvyšší/ vrchnosti, že v této práci hájenské na mně vložené, budu věrně a pravě činiti, <lesy> J[eho] M[ilost] C[ísařská]²¹⁹ <i luka a milost Bohu> /lesy/ pilně pozorovati, tak aby žádný mimo potřeby J[eho] M[ilost] C[ísařská], z nich nic neužíval, a bez vejkažu nic nesekal, též jiné spolky neměl, a aby se co takového stalo, toho <nažádného> /žádným způsobem/ netajiti, alebrž bez ohledu osob na J[eho] M[ilost] C[ísařská] pana vrchního, a polesního v Bohu jmilý pravdě zněsti, neméně i spolu na lesy /zádušní, farský/, sedlský /a obecní/ by z nich hospodářové bez vejkažu nic

²¹⁹ Vložena marginální poznámka: jak lesní, tak polní revír N: N: pilně pozorovat.

nesekaly pozorovati, <z vejmsti> /ze msti/, aneb pro svůj užitek žádného neutiskovati, <slovem> darův žádných nepřijímajíc, ani sobě na škodu J[eho] M[ilost] C[ísařská]

fol. 25r

neosobujíc /nic přivlastňovati, slovem/ ve všem se jak jeden poctivý člověk, a věrný poddaný chovati chci, a slibuju,²²⁰ tak mně toho dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavený Panna Marija a všichni svatí, amen.>

4.27 Příklad hajných jak od strany hospodářské, tak také fajrpartaje

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <jeho svaté Božské milosti, blahoslavené Panně Mariji, od /prvo/počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží a všem Božím svatým, též J[eho] M[ilost] C[ísařská] a král[ovské] /apošt[olské]/ mil[osti] *Mariji Theresiji paní paní*> </panu panu Josephu, toho jména II, římskýmu císaři, uherskýmu a českému králi Josephovi, toho jména II/> nás všech nejmilostivější <a mé milostivé vrchnosti>, že v této /službě [..]štovský/ <práci hajenské> /hajenské/ na mně vložena, věrně a pravě činiti, < J[eho] M[ilost] C[ísařská] > /jejich cí[sářské] milosti/, lesy, luka a <milost Bohu>, i /vše/ jiné /případnosti/ pilně opatrovati chci, a mám tak aby jich <ziazdny> /žádný/, mimo <náležitosti a> potřeby <J[eho] C[ísařská] > /jejich cí[sářská] / milosti nijak neužíval, <a přes> /a přes/ meze do panského nelezl, a sobě grunty J[eho] M[ilost] C[ísařská] nepřivlastňoval, i jinak všelijaké spolky neměl, obzvláště pilen býti, též aby kdo z lesův zádušních a sedlských dědičných,

fol. 25v

něco bez vejkažu bral, žádnému netrpěti, <[.....] [.....]> /a kdyby/ se co takového kdykoliv státi /mělo/, to vždy bez odkladu i bez ohledů osob nepatřící místa prožalovati, jakož i při prodeji <[..]ův> /državy/, i <také> /všeliké pronajímání lesních příčin/ <naj[..]ův>, slibuji se spravedlivě zachovati, darmo za to žádných neberouc, ani sobě nic na škodu J[eho] C[ísařská] /jejich cí[sářská] / milosti, aneb koho jiného neosobujíc, slovem ve všem se tak jakž na poctivého člověka přísluší chovati²²¹ chci a připovídám²²² <jakož také víru svatou římskou apoštolskou katolickou samo spasitelnou /nej[....]m/ vyznávati, zastávati, a ji až do smrti

²²⁰ Vložený text, byl zapsán pod konec přísahy a nad nadpisem nadcházející přísahy: daly také všechnu pozornost na zvěř míti budu, aby se žádná škoda na ni nestala, a kdybych někoho přistihl, tak jej ihned na patřící místo udat se zavazuju.

²²¹ Vložena poznámka pod koncem přísahy: <následovně j[eho] m[ilost] cí[sářská] panu vrchnímu mně představenému, též taky panu oberforštu jakožto [..] prvnímu oficír[.] /a panu [..] polesnímu/ c[ísařská] /[..] / hajné p[....]y poslušenství zachovati>.

²²² Vložena marginální poznámka: <v tom sebe s gruntem a živnosti mou zavazující>.

/zachovati²²³ slibuju/ slibuju, a přísahám, tak mně toho> /k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <Panna Marija a všichni svatí,> amen.

fol. 26r

4.28 Přísaha pacholků rybníčních

Já N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <jeho svaté Božské milosti, blahoslavené Panně Mariji od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží, a všem Božím svatým, tak> jakož jsem za pacholka <mladšího> rybníčního na panství J[eho] M[ilost] C[ísařská] pardubském <od J[eho] M[ilost] Císařského pana vrchního ředitele> zvolený <a přijat>, že v té <práci> /povinnosti/ totiž při opouštění a lovení, též nasazování rybníkův dohlížení k nim i také k nádeníkům sám osobně vždycky při nich bejvají, vzláštně když by p[an] fišmister neb písař k zápisu dostačiti nemohli, při nasazování ryb všelikých buďto kaprův na podtěr, též rozvážení vejmětkův neb plodů, jako i štik do rybníkův neb kam koliv jinam věrnost zachovati, a kdyby někde ryby proti vodám do náhonu přestoupily, při hlídání jich upřímně, věrně dnem nocí pozorovati, a při všem tom spravedlivě se chovati budu jako i hned všem panu fišmistroví dnem nocí věděti dáti nepominu, tak aby na ničemž J[eho] M[ilost] C[ísařská] ujma a škoda

fol. 26v

se nedělala, pak-li by kdo na čem, na haltýřích při rybnících, náhoních, zbraních a struhách, poltrubích, J[eho] M[ilost] C[ísařská] škoditi chtěl, toho žádnému trpiti, ani přehlídati, též toho se sám nedopouštěti, ani žádných ryb sobě osobovati, a bráti <nebudu> /nebudu/, po hrázích, struhách, a náhoních dobytka přeháněti nedopuštím, nýbrž to vše což by ke škodě J[eho] M[ilost] C[ísařská] bylo, náležitě opatřiti, a dáleji tu kdež náleží vzněsti, k tomu také všelijaké nádoby rybníčné, obzvláště pak svlaky a jiné vazby, aby se na nich škoda nečinila opatřiti, za sebou ničehož takového vzláštně vazeb po slovení rybníkův nezadržovati, nýbrž to všechno do jistého místa na haltýře dodávati slibuji a připovídám²²⁴ čehož mi dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <Panna Marija> a všichni Boží svatí, amen.

²²³ Vložena marginální poznámka: ale i ta[.] všechny mé domácí, <di[.]> manželku, dítky a čel[e]ď k tomu přidržovati.

²²⁴ Vložena marginální poznámka: a sebe v tom s gruntem a živností mou zavazuji.

4.29 Příklad přísahy poklasních neb kontralora

Já N: přísahám Pánu /Bohu/ všemohoucímu, <blahoslavené Panně Mariji, od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží> a všem Božím svatým, jakož jsem od J[eho] M[ilost] C[ísařská] pana <hejtmana> /vrchního/ panství pardubského za jednoho poklasního ke dvoru N: zřízený, abych při temž dvoře J[eho] M[ilost] C[ísařská] v čas žní na polích všeliké obilí v mandelích bedlivě vyčítat a <svěřené> /svežené/ do stodol v svém opatrování jměl, že se v témž povolání opatrně, a bedlivě chovati, a aby obilí dobře vymláceno bylo pozorovati chci a mám, a co se koliv kdy, a z kolika mandelův namlátí, a zrna navěje, to vše jak v samé pravdě vynajdu, nic odtud žádnému nezanechávající, a na míru obyčejnou praskou sháněnou odměřené na špejchar sypati, pak zprávu každého týhodne J[eho] M[ilost] C[ísařská] p[anu] <hejtmanu> /vrchnímu/ a p[anu] obročnímu činiti budu, a aby jak šafář, šafářská čeled' dvorská, ani

fol. 27v

kdo jinší odtud nic nebrali, a krásti nemohli, největší bedlivost, a zřetel na to jmít chci, a připovídám, jako i taky já sám bez vůle a vědomí p[ana] obročního nic vydávati nemám, běda pokudž by on tu sám býti nemohl, a mně cedule od něho podepsaná dokročila, tolik co v ní psáno bude, a nic více, ani méně vydati se zavazuji, a kdybych co nejmenšího zvědět a vyšetřit mohl, že by mě kdo buď on koliv jakékoliv obilí kradl, tehdy povinnen budu to hned tu kde náleží na vrchost mou představenou neprodleně vznésti, a v tom ve všem tak se chovati chci, z čehož bych před Pánem Bohem, a mou milostivou vrchností odpovídati mohl, kdyby pak na mně jaké koliv zlodějství skrz koho koliv vyzraženo bylo, tehdy aby všechna má spravedlnost jaká koliv se vynaleznouti mocti bude k ruce J[eho] M[ilost] C[ísařská] důchodů připadla, se zavazuji, tak mně toho dopomáhej Pán Bůh

fol. 28r

všemohoucí, <blahoslavená a počátečním hříchem neposkvrněná Panna Marija Matka Boží> a všichni Boží svatí, amen.

4.30 Příklad přísahy mandelíků

Já N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené Panně Mariji, od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží> a všem Božím svatým, jakož jsme za mandelíky při dvořích J[eho] M[ilost] C[ísařská] panství pardubského od J[eho] M[ilost] C[ísařská] pana <hejtmana> /vrchního/ do vůle vrchnosti přijatý, a dosazený, že v té práci mandelické na nás vložené,

budeme věrně, a pravě činiti, mandele do stodol náležitě přijímati, a z nich pravý bítí, stodoly těmi nám svěřenýma klíči otvírati, a zavíratí, pak mandele k mlácení ouplně vydávati, z nich sobě nic neubíratí a nepřihazovati, ani jinšímu ubíratí a nedohazovati nedopouštěti, nýbrž kdyby jaké koliv buď velké nebo malé zlodějství se vyskytlo, to ihned na J[eho] M[ilost] C[ísařská] pana <hejtmana> /vrchního/ a p[ana] obročního vzněsti, mlati jak času raního časně otvírati, tak taky zase u večer zavíratí chceme, a povinni

fol. 28v

budeme, naproti pak tomu, kdyby na nás jakékoliv zlodějství skrze kohokoliv vyraženo býti, aneb vyskytnouti se mělo, tehdy aby nejen všechna naše spravedlnost, jaká koliv se vynaleznouti mocti bude, nobrž všechna má jiná mohovitost, k ruce J[eho] M[ilost] C[ísařská] důchodu připadla, se zavazujeme, a takové /se/ zbavujeme, k tomu nám dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija,> a všichni svatí, amen.

fol. 29r

4.31 Příklad rychtářův podruhův městských

Já N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <blahoslavené Panně Mariji, od počátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží>, a všem Božím svatým. Tak jakož jsem od J[eho] M[ilost] C[ísařská] pana vrchního za rychtáře podruhského povolán, že v tůž povinnosti rychtářské se chci, a mám, jakž na poctivého člověka přináleží, věrně, pravě a spravedlivě se chovati: předně cti a chvály Boží, též jeho milosti císařské dobrého bedlivě vyhledávati, a co by na škodu a proti jeho milosti císařské bylo, toho žádnému nepřehlídati a nobrž ihned na J[eho] M[ilost] C[ísařská] pana vrchního, a pana sirotčího předněsti a anby z podruhův vesnických bez vrchnostenského povolení se sem který přistěhoval jej ihned při J[eho] M[ilost] C[ísařská] kanceláři sirotčenský oznámiti, děti rodičův živých, též sirotky, při stavuncích vždy svědomitě zapsat dáti, a jich mlčením nikoliv opomíjeti, jednomu každému Bohu jmilou spravedlnost činiti, v tom na žádné dary, přátelství a nepřítelství, přízeň neb nepřízeň se neohlížeti, slovem ve všem tak, jakž na věrného poddaného přináleží, se zachovati. K čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, a[men.]

fol. 29v

4.32 Příklad šafářův

Já N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <Panně Mariji od prvopočátečního hříchu neposkvrněné Matce Boží> a všem Božím svatým. Tak jakož jsem od J[eho] M[ilost] C[ísařská]

král[ovská] pana vrchního řiditele J[eho] M[ilost] C[ísařská] král[ovská] komorního panství pardubského v dvoře N: za šafáře zvolen, a usazen, že nejprv povinen budu robotův spravedlivě pokračovati žádného práci nepřetahovati, noprž ve všem jedno stejnost a spravedlnost jmíti a toliko k práci J[eho] M[ilost] C[ísařská] takovou potahovati s ní žádných spolků nejmíti, zadruhé v čas seti semeno panské aby dle potřeby spravedlivě do země vloženo, následovně dobře zadělalo bedlivě šetřiti, též aby se z takového nic neodstranilo, a tolik co do země vloženo spravedlivě opověděti. Za třetí na polích stojaté obilí, aby ani od lidí, neb dobytka cizího tím méně dvorského zplundrovaný neb vypasený nebylo pilně pozorovati. Za čtvrté v čas žní všelijakou krádež obilní neprohližeti, tím méně sám činiti dopouštěti, svázané mandele šetřiti, aby takové ne jinam než do stodol vrchnostenských, aneb místa vyházané svažené byly, pozorovati. Za páté v čas

fol. 30r

mlácení, aby krádež mlatce neb kohokoliv působena nebyla, bedlivě šetřiti, též kdyby v slámě neb ouhrabcích dobře /ne/vymláčené, a v pruhu nedovolené zrno natrefil, to hned panu obročně představenému vzněsti. Za šesté ten mně svěřený dobytek pilně opatrovati, čeládce v čas jeho pokrmu častěj dohlížeti, s pící mně vyměřenou neplejvati, noprž takovou dle nejvyšší možnosti šetřiti, povinnen jsem a budu, konečně víru svatořimskou apoštolskou katolickou samo spasitelnou vyznávati, zastávati, a ji až do smrti zachovati slibuji, a připovídám, k čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija, a všichni Boží> svatí, amen.

fol. 30v

4.33 Příklad hospodářův polních

Já N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, <Panně Mariji od hříchu prvopočátečního neposkvrněné Matce Boží,> a všem Božím svatým. Tak jakož jsem od J[eho] M[ilost] C[ísařská] král[ovská] pana vrchního řiditele J[eho] M[ilost] C[ísařská] král[ovská] panství pardubského v ovčíně N: za hospodáře a sice mistra polního uznaný a ustanovený osobě nařízeno mám, jak dobytku s pastvou, tak chování čeládky dohlížeti, aby do škodný pastvy vehnán, aneb skrže nestejně zakládání v cuchání píce zkažen byl. Za druhé při bahnění ovec, na jehňata pilně pozorovati, a ty taky nejmilostivější vrchnosti spravedlivě a zaúplna oznamovati jakož taky v panském ovčíně nejenom já sám tím méně čeled' přes vejsadu dobytka chovati nemám, pící nejenom panskou, noprž na čas mně k užívání přejících panských rolí pro dobytek císařský obracovati, a s dobyttem nikde škodu nečiniti, jako i taky při konajících březích vždy pilen, a zřetel oka jmíti, neméně v čas potřebnosti /dle nařízení/

vždy k císařský robotě pilně dohlížeti, a samověrnou poslušnost a spravedlnost konati. Ostatně ale netoliko já sám při samo spasitedlném svatořímském náboženství pravě setrvati, alebrž také k tomu manželku mám, dívky a čeled' domácí pilně přidržeti, i dále taky na to, aby žádný kacířské vyslanci a podvodníci, jako i kacířské knihy vluzované a přechovávané nebyly, bedlivě šetřiti, k odvrácení neb vykořenění všeho toho bludu kacířského vždy zřetel, a co možného by bylo činiti chci, a povinen budu. K čemuž mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, <blahoslavená Panna Marija>, a všichni Boží svatí, amen.

4.34 Příklad přísaha ouředního služebníka

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, tu mně svěřenou službu, jakožto služebník při zdejší N: ouřadě, věrně a pilně, a tak zastávati, jak mě od mých pánů představených nařízeno bude, ve vši poslušnosti zachovati a vykonati, k čemuž mně dopomáhej Bůh, amen.

4.35 Příklad přísaha hajného pouze pro zvěř

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, též jejich císař[ské] a královské majestátnosti mojí nejvyšší a nejmilostivější vrchnosti, že /budu/ v tý mně svěřený hájenský službě věrně a pravě činit, /zvěř/ jak v lesním, tak polním *revíru* N: N: pilně opatrovat, tak aby žádný bez ouředního povolení ji nestřílel, nehonil, neb jakým koliv způsobem nechytal /a nekazil/ aniž nějaké takové spolky s lidma neměl. Pokudž pak bych co takového /zvěděl/ to žádným způsobem tajit nebudu, nýbrž bez ohledu osoby na čas pana vrchního, oberforsta /bud'/ krz *revírního* fořta, neb sám osobně /v Bohu jmilý pravdě/ přednést sebe zavazuju. Ze msty aneb pro svůj užitek žádnýho neutiskovat, darův žádných nepřijímat, aniž sobě nic přivlastňovat povine<t>n být se činím a <slibuju> vždy jak na poctivýho člověka a věrnýho poddanýho přináležeti se zachovávat slibuju. K tomu mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí.

4.36 Přísaha mladšího kostelníka v městech

Já²²⁵ N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, též zádušní chrámu Páně v městě N: /Pardubicích/, <s[vatého] Bartoloměje,> sv[atého] <Janna, a Panny Marije na Vystrkově,> že jsa já za mladšího kostelníka těch zádušších přijatý, v tý mně svěřený službě chci, a mám, se věrně, upřímně, spravedlivě a poslušně chovati, vše co k záduší patří pilně opatrovat, od škody chránit, vše co by k dobrému záduší od dobrodincův dáno bylo bez vědomí jemnost pána děkana nepřijmat, nic nejmenšího vědomím mým nevypouštěti/,/ je do příjmu uvádět, a nezatajovat, ze zádušních věcí žádnýmu ze své vůle nic nerozpůjčovat, a kdyby se co s povolením pánův záduší představených komu zapůjčilo, to pilně zapisovat, a zase časně zvyupomínat, dobře a užitečně těch zádušších dle moje nejvyšší možnosti, též k jejich cti a chvále s pilností vyhledávat, a jim na ublížení nic nedopouštět, aniž přehlížet, nýbrž to vše pánům záduší představeným časně oznámit, a ve všem se tak chovat chci, a povinen budu, jak poutivému muži činit přísluší. K tomu mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, amen.

fol. 93r

4.37 Přísaha aneb závazek kostelníkův starších veských

Já N: N: přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, tak jakož jsem za kostelníka staršího, k záduší kostela N: ve vsi N: zvolen, slibuji, že se chci v té povinnosti, věrně a pravě chovati, na všelijaké důchody téhož záduší, bedlivě pozorovati, je zvelebovati, pilně upomínati, u vydání náležitou mírnost zachovati, <a> vždycky při službě Boží přítomen býti, a v kostele při vykonání práce církevní, i v jiných zádušní<ch> dobrého se tejkajících příčinách, pilně a poslušně se chovati, a tím užitečného dobrého téhož záduší vyhledávati, peněz zádušních bez povolení ouředního J[eho] M[ilost] /C[ísařská]/ pana vrchního, pana faráře, též bez vědomí pana sirotčího nikam nevydávati, počet ze všeho spravedlivý činiti, <a ani vydání> peněz žádných kostelních v svých potřebách neutracovati, a za sebou nezadržovati, k tomu mně dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, amen.

²²⁵ Marginální poznámka: Starších neb zádušníkův přísaha jest folio 9. a vesnických zádušníků folio 23.

Závěr

Hlavním úkolem této práce bylo vytvořit komentovanou edici českých přísah úředníků města Pardubice – z toho důvodu byla zpracována transkripce vybraných přísah. Texty se podařilo zpřístupnit v plném znění s výjimkou několika nečitelných pasáží. Problémy s přepisem způsobilo převážně škrtnání nebo přepisování inkoustem, který zcela nebo částečně zakryl původní slova.

Pardubice a okolní panství prošly za svou historii mnoha změnami. Historickému kontextu se věnuje první kapitola, se zaměřením na vlastnictví panství a města a jeho správu. S ohledem na vlastnictví jsou důležitá hlavně období pernštejnské mezi lety 1491–1560 a období habsburské mezi lety 1560–1863.

Nejdůležitějším historickým mezníkem pro tuto práci se stal rok 1790. Jedná se o počátek datace knihy přísah, a také o rok, ve kterém proběhla podstatná změna ve správě měst – zánik konšelského sboru a přenesení obecní správy do rukou nově vytvořených magistrátů. Druhým důležitým historickým mezníkem se stal rok 1848, kterým končí jak kniha přísah, tak vrchnostenská správa panství. Všechny přísahy úředníků a jejich kompetence tímto rokem pozbývají platnosti.

Rozbor přísah odhalil několik zajímavostí. Jednou z nich je přísaha mandelíka, což je úřad, o kterém se mi nepodařilo najít zmínku v žádném z citovaných zdrojů. V této práci je proto popis mandelíkových povinností převzat přímo z jeho přísahy ve foliu 28r.

Další zajímavostí je pomalá proměnlivost přísah. Kniha přísah je datována mezi roky 1790–1848, objevují se v ní ovšem informace, které již v té době nejsou platné. Příkladem je například přísaha polních hospodářů, ve které je uvedena povinnost zajistit, že nikdo nebude přechovávat kacíře nebo kacířské knihy, což už od roku 1781 nebylo trestné díky tolerančnímu patentu Josefa II. Naopak o vývoji přísah svědčí např. jména panovníků Marie Terezie a Josefa II., které lze v přísahách najít vždy přeškrtnaná nebo přepsaná, jelikož se jedná o bývalé panovníky, ale také další početné opravy v textu škrtnáním a vepisováním.

Práce tedy představila přísahy s komplexním historickým kontextem a informacemi o jednotlivých úředních pozicích. S knihou přísah by se ale dalo pracovat dále – např. transkripce německých přísah a sepsáním jmen všech přísahajících úředníků, ale třeba také analýzou rozdílů mezi jednotlivými písaři.

Resumé

The main goal of this work was to create an edition of the Czech oaths of Pardubice officials from the book *Oaths of Primates, Reeves, Councilors and Officials: Pardubice Estate 1790–1848*. All selected oaths were transcribed. Crossed-out passages posed a problem for the transcription as the thick black ink completely or partially covered the original letters.

Pardubice Estate underwent many changes during its long history. The first chapter of this work focuses on the historical context of the estate's ownership and administration. Two important periods of the estate's history are the Pernštejn period (1491–1560) and the Habsburg period (1560–1863).

The year 1790 became the most important historical milestone for this work, as it represents the beginning of the book of oaths and also the year of a major change in the city administration – the introduction of municipalities. The second most important milestone is the year 1848, the end date of the book of oaths and also the end of aristocratic estate administration. In this year all oaths in the book lost their validity.

The oaths analysis revealed several interesting points. For example, the oath of *Mandelík*, which is an office that proved difficult to find as it is not mentioned in any of the cited sources. Therefore only the oath of *Mandelík* itself is used to describe their responsibilities in this thesis.

Outdated information is another interesting discovery, showing how slowly the oaths changed. The book of oaths is dated between the years 1790–1848 and contains already invalid information. For example, one of the responsibilities of *Polní hospodář* is to make sure that no one harbors any heretics or heretical books. This was not illegal at the time, ever since the Patent of Toleration in 1781 by Joseph II.

However, the development of oaths can be seen in the names of Maria Theresa and Joseph II. Even though their names were not supposed to be included at all, they are always crossed out as they were former rulers. Other examples of updating the oaths include text corrections such as crossed-out words and the addition of new words and sentences.

This thesis presented the oaths within the historical context and with additional information about the officials in it. Further work with the book of oaths would be possible, starting with transcription of German oaths and listing names of all pledging officials, or an analysis of differences between individual scribes.

Seznam použitých pramenů a literatury

a) Prameny

Státní oblastní archiv Hradec Králové, Velkostatek Pardubice, kn. č. 230.

b) Literatura

Ottův slovník naučný, díl 10., Praha 1888.

Ottův slovník naučný, díl 13., Praha 1898.

Ottův slovník naučný, díl 14., Praha 1899.

Ottův slovník naučný, díl 20., Praha 1903.

Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem*, díl 1, Pardubice, 1923.

Josef SAKAŘ, *Dějiny Pardubic nad Labem*, díl 2, Pardubice, 1924.

Velkostatek Pardubice 1494–1952, inventář, Zámorsk, 1963.

Slovník veřejného práva československého, svazek III., Praha 2000. ISBN 80-902752-4-9.

Pavel BĚLINA, Jiří KAŠE a Jan Pavel KUČERA, *Velké dějiny zemí Koruny české*, svazek X., 1740–1792. Praha 2001. ISBN 80-7185-384-4.

Ivan ŠTŮVÍČEK a kol., *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002. ISBN 80-86466-00-0.

Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost*, Praha 2007. ISBN 978-80-7106-906-5.

Pavel BĚLINA – Milan HLAVAČKA – Daniela TINKOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české*, sv. 11/a, Praha 2013. ISBN: 978-80-7432-347-8.

Hana KOMÁRKOVÁ, Fenomén přísahy v pozdně středověkém a raně novověkém městě, in: *Komunikace ve středověkých městech*, Martin Čapský a kol., Opava 2014, s. 105–122. ISBN 978-80-7510-109-9.

Eva NĚMEČKOVÁ, Prísahy predstaviteľů kožlanské městské správy z druhé poloviny 17. století – komentovaná edice, in: *Bohemiae occidentalis historica*, 2017, roč. 3, č.2. ISSN 2336-7547.

Petr VOREL, *Páni z Pernštejna: vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 2021. ISBN 80-86182-24-X.

c) Online zdroje

Pardubická encyklopedie Klubu přátel Pardubicka, <http://parpedie.cz>.

Obrazové přílohy

Seznam obrazových příloh:

Obr. 1 – fol. 1v, Přísaha primasa

Obr. 2 – fol. 3v, Přísaha rychtáře městského

Obr. 3 – fol. 8v, Přísaha písaře městského, Přísaha kontribučního městského a Přísaha kantora

Obr. 4 – fol. 9r, Přísaha kantora a Přísaha starších kostelníků

Obr. 5 – fol. 25r, Přísaha hajných drábů a Přísaha hajných jak od strany hospodářské, tak také fajrpartaje

Obr. 6 – fol. 34v, Přísaha hajného pouze pro zvěř

Handwritten text at the top of the page, partially obscured by a large bracket on the left side.

Přísaha Contribučního Městského

Handwritten text following the title, including a large bracket on the left side.

Přísaha Kantora

Handwritten text following the title, including a large bracket on the left side.

94.

Prísaha hajného pouze pro zvěř
 Já N N Prísahám Janu Boží cypnu
 soucynnu, bez šegids Ejar a Eralotste Majes
 tabuosti moji, unjcojpi a unjmitošewogjpi
 Vnčnost^{bidie} in co by unu pwinnuu hagnu^{šegid}
 Pluxon lönun a ppaion ciunt, gako^{šegid} unu
 tat Polim Revlēn N N pijlun cyatro
 wat, tat abi zadny by Aunadunifo Youo
 lnuu yi unšrijtal, unšouil, unš gakiu
 kolus Eypobnu unšital, a unš unš
 taboun Epolly & lidun unšimul, potudž
 pak byš co tabounš to zadny Eypobnu
 šagis unšudri, unšun by šfudu šyobi na
 Ejar: Jana Vnčunifo, a šunšarš^{šunš} šunš
 Revunifo šonša, unš šunš šobun^{šunš}
 unš šunš šawarun. In šunš & unš
 pno šunš šunš zadny unšiflowat, da
 nuu zadny unšijunat, a unš šobn unš
 pšicolas šicowat šowjunt^{šunš} byš in šunš
 a šunš šunš gal na šolšicunš šownta
 a šunšunš šowšunš šunšalunš in šajšowa
 wat šunšunš. A šunš unš šowšunš
 šunš šunš šunšunšunš.